

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Postmodernismus v dílech Margaret Atwoodové

Bakalářská práce

Autor: Michaela Poláčková

Studijní program: B0232A090011 - Jazyková a literární kultura

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Oponent práce: dr. hab. Marcin Lukasz Filipowicz, Dr.

Hradec Králové

2024

Zadání bakalářské práce

Autor: Michaela Poláčková

Studium: P21P0184

Studijní program: B0232A090011 Jazyková a literární kultura

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Postmodernismus v dílech Margaret Atwoodové**

Název bakalářské práce AJ: Postmodernism in the work of Margaret Atwood

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se věnuje kanadské spisovatelce Margaret Atwoodové jakožto jedné z ženských představitelky postmoderního směru. Práce vymezuje pojem postmodernismus a popisuje jeho prvky v literatuře. Hlavními oblastmi v dílech autorky jsou politika, postavení žen ve společnosti, soužití s přírodou, budoucnost civilizace a vztahy žen a mužů. Cílem práce je interpretace textů autorky z hlediska genderu a postmoderny.

GRENZ, Stanley J. *Úvod do postmodernismu*. Praha: Návrat domů, 1997, 199 s. ISBN 80-85495-74-0.

HAUSER, Michael. *Cesty z postmodernismu: filosofická reflexe doby přechodu*. Praha: Filosofia, 2012, 280 s. ISBN 978-80-7007-382-7.

TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Edition Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2.

NAXERA, Vladimír, Ondřej STULÍK a Jaroslav BÍLEK. *Literární a filmové dystopie*. V Banské Bystrici: Belianum, 2015, 119 s. ISBN 978-80-557-1060-0.

Zadávací pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Oponent: dr. hab. Marcin Lukasz Filipowicz, Dr.

Datum zadání závěrečné práce: 23.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Postmodernismus v dílech Margaret Atwoodové* vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 23. 4. 2024

Michaela Poláčková

Poděkování

Velice děkuji své vedoucí bakalářské práce doc. PaedDr. Aleně Zachové, CSc. za její ochotu, vstřícný přístup a za cenné rady, které mi poskytovala během zpracování bakalářské práce *Postmodernismus v dílech Margaret Atwoodové*. Také děkuji své úžasné mamince za psychickou podporu a svatou trpělivost během psaní této práce a celého mého studia.

Anotace

POLÁČKOVÁ, Michaela. *Postmodernismus v dílech Margaret Atwoodové*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 56 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se věnuje kanadské spisovatelce Margaret Atwoodové jakožto jedné z ženských představitelk postmoderního směru. Práce vymezuje pojem postmodernismus a popisuje jeho prvky v literatuře. Hlavními oblastmi v dílech autorky jsou politika, postavení žen ve společnosti, soužití s přírodou, budoucnost civilizace a vztahy žen a mužů. Cílem práce je interpretace textů autorky z hlediska genderu a postmoderny.

Klíčová slova: feminismus, gender, identita, postmodernismus

Annotation

POLÁČKOVÁ, Michaela. *Postmodernism in the work of Margaret Atwood*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. 56 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis focuses on the Canadian writer Margaret Atwood as one of the female representatives of the postmodern movement. The thesis defines the concept of postmodernism and describes its elements in literature. The main areas in the author's works are politics, the position of women in society, coexistence with nature, the future of civilization, and relationships between women and men. The aim of the thesis is to interpret the author's texts from the perspective of gender and postmodernity.

Keywords: feminism, gender, identity, postmodernism

OBSAH

Úvod.....	8
1 Postmodernismus	9
1.1 Postmodernismus – definice	9
1.2 Dějiny postmodernismu	11
1.2.1 Období postmodernismu.....	12
1.3 Postmodernismus v literatuře.....	14
1.3.1 Rysy postmoderní literatury.....	14
1.3.2 Postmoderní postava	15
1.3.3 Postmoderní vyprávění	17
2 Margaret Eleanor Atwoodová.....	18
2.1 Život.....	18
2.2 Dílo	21
2.3 Ocenění	23
3 Interpretace literárních textů Margaret Atwoodové.....	25
3.1 Postavení žen ve společnosti.....	25
3.1.1 Povolání	25
3.1.2 Vzdělání	26
3.1.3 Utlačování.....	27
3.1.4 Ženské tělo	28
3.2 Strach ze závazků.....	29
3.3 Ženská postava / vzhled	31
3.4 Útěk.....	32
3.5 Potrava	32
3.6 Identita	33
3.7 Matka	34
3.8 Shrnutí.....	35

4 Projekt.....	37
4.1 Místo a účastníci	37
4.2 Obsah	38
4.3 Realizace projektu.....	38
4.4 Financování.....	38
4.5 Propagace.....	40
4.6 SWOT analýza.....	40
4.7 Zdroje.....	41
Závěr	43
Seznam použité literatury	44
Seznam příloh	48
Přílohy.....	49

Úvod

Postmodernismus představuje jedno z vývojových období literatury, který si v literatuře získal významné místo, a to i díky práci různých spisovatelů. Jedním z nich je i kanadská spisovatelka Margaret Atwoodová, jejíž díla byla již mnohokrát interpretována a zkoumána odborníky v kontextu postmoderního myšlení a postavení žen v dominantním, patriarchálním světě mužů. Tato bakalářská práce se zaměřuje na literární díla Margaret Atwoodové, ve kterých se objevují postmoderní prvky a téma genderu.

Margaret Atwoodová je v současné době jednou z nejvýznamnějších a nejúspěšnějších autorek současnosti. V České republice je známá hlavně díky seriálu *Příběh služebnice*, který vznikl dle stejnojmenné knihy, kterou Atwoodová vydala roku 1985. Atwoodová je také známá svou schopností prolínat prvky postmoderního vyprávění s genderovými, environmentálními, politickými a společenskými tématy. Její díla často reflektují rozvrstvení společnosti a otázky identity, a to hlavně u ženských hrdinek románů.

Teoretická část vymezuje směr postmodernismus, jeho vývoj a zasazení do literárního směru. Také se zabývá životem autorky, jejími díly a mnoha oceněními, která za svůj dlouhý život získala.

Praktická část interpretuje známé romány Margaret Atwoodové, jako jsou *Žena k nakousnutí*, *Ublížení na těle*, *Z hlubin* či *Loupení jehňátek*, a to z pohledu genderu a prvků postmodernismu – vyjma děl *Příběh služebnice* a *Svědectví*. Těmto dílům je vyhrazena celá čtvrtá kapitola v podobě kulturního projektu, který byl realizovaný jako přednáška s názvem *Margaret Atwood - Příběh služebnice*, který pojednával o Margaret Atwoodové a knize *Příběh služebnice* a jeho dalších interpretacích (film, seriál a navazující kniha *Svědectví*).

1 Postmodernismus

Napříč dějinami vznikaly různé umělecké a literární směry, které se postupem času vyvíjely a ukotvovaly ve vědě a filozofii. Tak tomu je i u literárního směru zvaného postmodernismus, který zahrnuje díla v období druhé poloviny 20. století a v období 21. století. Tak jako jiné směry, je spjat s historií, kulturou, uměním a společností a jejím postupným vývojem.

1.1 Postmodernismus – definice

Postmoderna je termín používaný k popisu historických a kulturních období, která přišla po moderně. Zahrnuje esteticko-filozofické koncepty a kulturní uspořádání tehdejší doby. Výchozím bodem jsou proměny v 60. letech 20. století v oblasti politiky, médií a umění. Literární styly a kulturní jevy, které byly tehdy populární, jsou označovány jako postmodernistické. Postmoderní názory navazují na modernu svým přesvědčením v ohledu skepse a krize označují zlom a odvrácení od elitářského chápání umění a pojetí vědění.¹

Pojem postmodernismus vychází z latinského slova *post* = po, po dosažení a slova *moderne* = současný, nejnovější. Označuje zatím poslední období vývoje umění a společnosti. Postmodernismus se v literatuře vyvíjí od 70. let 20. století. Svými myšlenkami souvisí s teorií otevřené struktury a s filozofií dekonstruktivismu (například J. F. Lyotard nebo J. Derrida). Postmodernismus a jeho doba se kriticky vyrovnává s historií a ideály ve společnosti moderní doby (učinění světa přehledným pomocí techniky a vědy, průmyslová společnost, možnosti využití a ovládnutí člověkem, víra v pokrok společnosti zaručený revolucí, svoboda jedince). Primárním pocitem je zklamání z civilizace, která omezuje jedince (jako individuum), a životní skepse (jedinec z civilizace nemůže „vystoupit“).²

Uskupení beat generation v 50. letech a hippies v 60. letech bylo předzvěstí postmoderního stylu. Postmoderní skepsi předjímal i absurdní literatura, která

¹ NÜNNING, Ansgar, TRÁVNÍČEK, Jiří a HOLÝ, Jiří (ed.). *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4. s. 621, 622.

² LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6. s. 246, 247.

ilustrovala tragikomedii životního stereotypu, emocionální otupělost a odcizení v mezilidských vztazích.³

Významnou tématikou postmodernismu je taktéž ekologické myšlení. Životní styl této doby překračuje hranice kulturních oblastí, usiluje o prostupování kultur a paralelismus a reviduje status vlastní kultury, který byl preferovaný modernismem. Ke všemu přispěly historické události a politické režimy a totalitní systémy ve 20. století fungující v jediné „pravdě“. V postmodernismu jsou si všechny pravdy rovny. Tím dochází k odstranění tehdejších sociálních norem. Rozdíly jsou stírány, mizí estetické zobrazování života, smazává se hranice mezi postavou zápornou a kladnou. Jedinec je zobrazován jako nezávislý na sociálních normách a nepodléhá konvencím. Text obsahuje všechny jazykové vrstvy nehledě na spisovnost, veškeré funkční styly a slohové postupy. Individuum se tedy snaží vymanit ze společenských struktur ve společnosti zredukované na politiku, ideologii a výrobní mechanismy, které zajišťují blaho lidstva a materiální dostatek.⁴

Postmoderna je vlastně jakýmsi prodloužením moderny, avšak s tím, že opouští modernismus. Opouští dynamiky –ismů a ideologii překonávání, stupňování, předhánění a inovace. Na druhou stranu postmodernita neusiluje o nahrazení či překonání modernity. Můžeme ji chápat jako modernu, která se zbavila svých moderních vlivů.⁵

Postmoderna představuje etapu v dějinách kultury, která stanovuje předěl ve vztahu k minulosti a vymezuje se vůči starším obdobím lidské historie, které zatěžují současnost. Postmoderna představuje touhu po autentickém prožitku daného okamžiku. Zdrojem touhy prožitku je jedinečnost dané chvíle, které se jedinec naplno oddá a podléhá jí. Na druhé straně je příčinou krize dějinné reflexe života jedince a společnosti. Postmoderna, která má zálibu v historismu, tak nahrazuje zmíněnou dějinnou reflexi projekcí žité přítomnosti do tradičních náboženských a historických struktur, jež absolutizací prožívání přítomnosti demonizuje, aby se k ní poté převážně negativně vymezila.⁶

Cílem postmoderny je znovu začlenit člověka zpět do společnosti. Prosazuje hledání duchovní volnosti v již tak složité realitě. Do popředí se dostávají duchovní

³ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6. s. 247.

⁴ Tamtéž.

⁵ WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-104-0. s. 15.

⁶ FIC, Igor. Pojem „událost“ a postmoderna. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 21.

dimenze jako možnost získání odpovědi na složité otázky. Ale prozatím je důležitější klást otázky než poskytovat odpovědi.⁷

Postmoderna symbolizuje proces proměny. Průmyslová výrobní společnost ustupuje postmoderní společnosti aktivit a postindustriální společnosti služeb. Nové technologie proměňují komunikaci a vedou k posunu směrem k pluralitě. Vše naznačuje odklon od modernismu. V oblasti lékařství se objevují nové trendy, jako je přijetí alternativních praktik, esoterických tradic a nových forem feminismu.⁸

V postmoderním světě již není poznání výlučně něčím pozitivním. Postmodernismus se vyhýbá pokroku, který zastává osvícenství, čímž optimismus nahrazuje pesimismem. Život je vnímán jako něco křehkého a existence lidstva není již závislá na dobývání, ale na spolupráci. Pravda již není něco čistě racionálního – kromě rozumu jsou tedy významné i další prvky jako intuice či city. Taktéž poznání není pouze objektivní, je ovlivněno společenstvím, stejně tak jako pravda.⁹

1.2 Dějiny postmodernismu

Výraz „postmoderna“ se objevil již v 19. století. Kolem roku 1870 hovořil malíř John Watkins Chapman o snaze pokročit k „postmodernímu malířství“. Dále se výraz vynořuje u díla Rudolfa Pannwitze, ve kterém mluví o „postmoderním člověku“. Následně můžeme pojem zaznamenat v roce 1934 u Frederica de Onise, španělského vědce, který označuje postmodernu jako krátkou periodu v literatuře trvající od roku 1905 do roku 1914. Poté se termín objevuje v encyklopedickém díle Arnolda Toynbeeho, kde „post-modern“ představuje tehdejší fázi západní kultury.¹⁰

Výraz se dále objevoval ve 30. letech 20. století v souvislosti s historickým přechodem a označoval vývojové směry v umění. Pozornost však získal v 70. letech 20. století. Nejprve jako architektonický styl, poté se objevil v akademických kruzích jako pojmenování teorií, které byly vykládány na katedrách filozofie a angličtiny. Nakonec představoval označení pro obecnější kulturní jev.¹¹

⁷ JIRÁSEK, Bohumil. Postmodernismus jako nové hledání smyslu umění v životě a smyslu života v realitě. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 98.

⁸ WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-104-0. s. 21.

⁹ GRENZ, Stanley J. *Úvod do postmodernismu*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-74-0. s. 16, 17.

¹⁰ WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-104-0. s. 22-24.

¹¹ GRENZ, Stanley J. *Úvod do postmodernismu*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-74-0. s. 11, 12.

Následně se z výrazu postmoderní vyvinul pojem postmodernismus, který se začal objevovat v americké kulturní oblasti v souvislosti s kritikou modernistické architektury v období do poloviny 60. let 20. století. Za příklad postmoderní architektury byla tvorba Antoniho Gaudí. Pod vlivem formulovaným francouzským filozofem Jeanem-Francoisem Lyotardem se začal rozvíjet pojem postmodernismus také na evropském kontinentu.¹² Jedním z jeho nejdůležitějších děl je *Postmoderní situace*. Tato publikace představila revoluci v názorech ohledně kulturního jevu filozofického a teoretického filozofického základu postmoderního stanoviska napříč celým západním světem. Hlavní teze spočívá v novém pohledu na realitu. Způsob, jakým lidé vnímají vědu a co je považováno za znalost, se změnil.¹³

1.2.1 Období postmodernismu

Postmodernismus lze v rámci časového období rozdělit do tří období: raný postmodernismus, vrcholný postmodernismus a pozdní postmodernismus. Zvláštní formou byl pak v některých zemích tzv. postkomunistický postmodernismus.

Raný postmodernismus

Toto první období souvisí s ropnou krizí v roce 1973, koncem boje za národní osvobození ve třetím světě či se zaváděním nových technologií. Začíná **únavou** spojenou s tvorbou něčeho nového (kultury, stylu, programu, formy života), které vyžaduje rozchod s minulostí. Mimo jiné nastává **úleva** ze zlomení moci vysokého umění. Na přelomu 50. a 60. let se vysoké modernistické a avantgardní umění stává součástí akademických institucí. Tato institucionalizace přiměla umělce k odvratu od tohoto „vysokého“ umění. Významnou byla také **euforie**, která byla vyvolána novými technologiemi – nadšení z automobilů a letadel.¹⁴

Vrcholný postmodernismus

Začátek vrcholného postmodernismu spadá do konce 80. let. Tehdy se definitivně rozpadl reálný socialismus, čímž došlo k ukončení snů 20. století o jiném světě.

¹² PECHAR, Jiří. O postmodernismu, smyslu umění a právu na vlastní příběh. In: LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem: Postmoderní situace*. Základní filosofické texty. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-7007-047-1. s. 5, 6.

¹³ GRENZ, Stanley J. *Úvod do postmodernismu*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-74-0. s. 46.

¹⁴ HAUSER, Michael. *Cesty z postmodernismu: filosofická reflexe doby přechodu*. Praha: Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-382-7. s. 17-19.

Na začátku 90. let se pak vytváří partikularismus (prosazování dílčích potřeb nad potřeby celku) jako další prvek postmoderního diskurzu. Emancipace byla vytlačena kulturními, rasovými, etnickými, národními a sexuálními partikularismy. Postmodernismus nachází oblibu i v diktátorských zemích (Čína) a nereflktuje svůj politický úspěch. Reflexe by totiž představovala odpor vůči myšlenkovým figurám – vzájemné překrytí obrazu a reality.¹⁵

V tomto období postmodernismus ztrácí svou inovativnost a stává se spíše akademickou mocností. Nahrazuje ho kulturní hegemonie, která je stále více uznávána díky své zvučnosti a spojení s kolektivní představou nebo souborem společensky přijímaných asociací.¹⁶

Postkomunistický postmodernismus

Postkomunistický postmodernismus je fenomén, který bylo možné spatřovat v postkomunistických zemích po roce 1989. Zde se propletl raný a vrcholný postmodernismus, tedy únava, euforie a úleva společně se souborem sdílených asociací ve společnosti. Postkomunismus je spojený mentalitou, která je spjata s abstraktní negací, která vzniká jako zrcadlově převrácená determinace reálným socialismem.¹⁷

Pozdní postmodernismus

Posledním obdobím je takzvaný pozdní postmodernismus. Zde se začínají projevovat paradoxy postmodernismu. Euforie je nahrazena únavou z postmodernismu. Začátkem této fáze je konkrétní datum 11. září 2001, kdy byl spáchán nezapomenutelný teroristický útok. Pozdní postmodernismus je také ovlivněn vznikem nových sociálních hnutí, která se snaží čelit negativním dopadům ekonomické globalizace a opět kladou otázku jiného světa. Postmodernismus se dostává do nitra společnosti a působí jako kulturní forma – stává se druhou přirozeností, ačkoli se jedná o kulturní produkt.¹⁸

¹⁵ HAUSER, Michael. *Cesty z postmodernismu: filosofická reflexe doby přechodu*. Praha: Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-382-7. s. 21, 22.

¹⁶ Tamtéž, s. 22.

¹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁸ Tamtéž, s. 24.

1.3 Postmodernismus v literatuře

Zrození postmodernismu v literatuře lze dle Charlese Jenckse (hlasatele architektonického postmodernismu) datovat k roku 1934, kdy španělský spisovatel Federic de Onis ve svém spise *Antologia de la poesia espanola e hispanoamericana* uvedl pojem postmodernismus jako pojmenování pro zvrát uvnitř modernismu. Dalším z prvních případů užití v oblasti literatury je výskyt pojmu v díle *Study of History* Arnolda Toynbeeho.¹⁹

1.3.1 Rysy postmoderní literatury

Postmoderní beletrie využívá metody juxtapozice. Někteří autoři spojují tradiční formy, jejichž cílem je přinést ironické zpracování, jiní spojují fikci a skutečnost. Někteří autoři také ve svých dílech vystupují jako vypravěči. Chvilí představují hlavní postavy jako osobnosti, které jsou součástí historie, jindy poukazují na smyšlenost jejich existence a jednání. Někdy také nechávají autoři vstoupit sebe sama do příběhu, čímž vedle sebe staví fikci a skutečnost.²⁰

V postmoderní beletrii jsou vedle sebe umístěny dva nebo více odlišných světů. Postmoderní autoři se snaží zodpovědět otázku, jak mohou vedle sebe existovat dvě různé reality a zároveň se prostupovat. Díla zobrazují dočasnost a snaží se čtenáře odradit od vnímání příběhu z pozice mimo čas. V důsledku toho se čtenáři ocitají bezbranní v říši fikce bez pevných základů, kde je čas náchylný k libovolným, pomíjivým okolnostem.²¹

V postmoderních románech se také objevuje historie. Autor si sám volí, co z historie použije, a je pouze na něm, jak ji bude interpretovat a jaký fikční svět z ní stvoří.²² Autor většinou historii zná, ale vytváří ji dle své fantazie. Má tím pádem mnohem větší volnost. Čteme-li takové dílo, nepotřebujeme historická fakta k tomu, abychom si ověřili přesnost událostí, ale k tomu, abychom určili míru „zkreslení“ (fiktivnosti).²³

Charakteristickým rysem postmoderní literatury je vztah mezi literární fikcí a autobiografičností. Vypravěč (subjekt) se pohybuje uvnitř vědomí a perspektivy hlavní postavy příběhu. Čtenář ztotožňuje vypravěče s postavou. V dílech se také často objevují autobiografické prvky (například díla Margaret Atwoodové se téměř vždy alespoň

¹⁹ GRENZ, Stanley J. *Úvod do postmodernismu*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-74-0. s. 24.

²⁰ Tamtéž, s. 35, 36.

²¹ Tamtéž, s. 36.

²² DOLEŽEL, Lubomír. *Fikce a historie v období postmoderny*, Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1581-5. s. 45.

²³ Tamtéž, s. 96-98.

částečně odehrávají v Torontu v Kanadě, které je autorce velmi blízké). Tímto se zvyšuje autenticita příběhu a zároveň nejistota čtenáře v oblasti hranice mezi realitou a fikcí. Autentičnost pak také doplňuje vyprávění v ich-formě. Významnou je také sama hlavní postava, která provází dějem a je jím samotným – vypráví příběh oné postavy, která je oprostěná od případných integračních prvků.²⁴

Poetiku postmodernismu lze charakterizovat skrze specifickosti vyprávěcích technik – grotesknost obrazů, rozostření (pluralita) pohledu vypravěče, postupování pásma vypravěče a postav. Tato poetika byla založena již v moderní (resp. modernistické) próze.²⁵

Postmodernistická literatura často využívá mnoho významových vrstev ke komunikaci se čtenářem. V epické literatuře je běžné rozmazávat hranice mezi skutečným životem a literárním kontextem a kombinovat vysoké a nízké styly a žánry. V textu lze nalézt téma improvizace, tvůrčího procesu a nedokončenosti (texty uvnitř textu, psaní o psaní). Při zobrazování mýtů se literatura často uchyluje ke grotesknosti a absurdnosti (viz *Penelopiáda*).²⁶

Postmoderní dílo v sobě skrývá mnoho významů a symbolů. Čtenář hledá v díle pomocí jeho dekonstrukce možné výklady, kterých může být mnoho. To je také jeden z principů postmodernismu. Modernismus se ptá, jaký je onen zkoumaný svět, kdežto postmodernismus se zaměřuje na otázku jaký svět? Projevem dekonstrukce je utváření ludického prostoru, kde je vše možné a kde se jedna věc může proměnit ve věc jinou. Jedná se o nový prostor osvobozený od běžných konvencí a pravidel. Tato ludická strategie osvobodila postmodernismus od modernistických zvyklostí a tím vytvořila z postmodernismu něco odlišného a nového.²⁷

1.3.2 Postmoderní postava

Postmoderní postavy vykazují charakteristické rysy. Hlavní hrdina často není úplně psychicky vyrovnaný, někdy se může nacházet na pokraji psychologického

²⁴ HAUSEROVÁ, Drahoslava. Postmoderní rysy v tvorbě Věry Chase. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 63, 64.

²⁵ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. O postavě postmoderní prózy. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 119.

²⁶ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6. s. 248.

²⁷ BROŽOVÁ, Karolína. *Historická beletrie a postmoderna. Obraz starších českých dějin v dílech Miloše Urbana*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. 66 s. Bakalářská práce. s. 13.

rozkladu osobnosti. Často „utíká“ do minulosti, která se mu zdá lepší než současnost, ve které se často ztrácí. Přítomnost je pro něj často nepochopitelná a nelogická. Nesrozumitelná je pro něj víra v technický pokrok, kde se téměř vše dá logicky vysvětlit. Svým jednáním tedy může působit lehce ironicky a asociálně. Sám autor se může do hlavní postavy stylizovat a tím uskutečnit svá nesplněná přání v reálném životě.²⁸

Postava rezignuje na zásah společnosti do vlastního života. Je poučena, že ji pravidla společnosti svazují a omezují. Postava se tomuto společenskému nátlaku a stereotypům dokáže bránit pomocí utváření subjektivního osobního příběhu. Primární je návrat ke „kořenům“. Zároveň se chování postavy vymyká a pro ostatní je její jednání nepochopitelné, často nemravné či skandální.²⁹ Rozpor hlavní postavy mezi autentickým životem a životem nastaveným společností ústí v únik postavy do přírody či světa fantazie. Důraz je kladen na sex a erotiku a na požitek z autentického bytí (viz *Z hlubin*).³⁰

Postava boří kulturní a archetypální mýty. Příkladem může být vztah mezi mužem a ženou nebo vztah dcery s matkou. Tyto vazby mají symbolický význam a často vyvolávají kontroverzi tím, že zobrazují něco soukromého a tabuizovaného. Vyjadřuje jedinečný zážitek bez ohledu na společenské normy, které rozlišují mezi přijatelným a nepřijatelným, veřejným a soukromým.³¹

Postavy v postmoderním vyprávění přetrvávají a často se dostávají do popředí před příběh, který se začíná z vyprávění vytrácet. Postava je obvykle představena v ich-formě a nakonec se stává vypravěčem díla. Jde o tzv. postavu – hypotézu, která na základě svého vlastního subjektivního vidění vytváří jak své vlastní obrazy, tak i obrazy jiných postav.³²

²⁸ BROŽOVÁ, Karolína. *Historická beletrie a postmoderna. Obraz starších českých dějin v dílech Miloše Urbana*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. 66 s. Bakalářská práce. s. 20.

²⁹ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. O postavě postmoderní prózy. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 123-137.

³⁰ MACHALA, Lubomír. Otazníky kolem postmoderny. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 150, 151.

³¹ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. O postavě postmoderní prózy. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 128.

³² Tamtéž, s. 119.

1.3.3 Postmoderní vyprávění

V postmodernismu bývá proces vyprávění čtenáři buď přímo inzerován, anebo je tematizován – příjemcem není čtenář, ale jiná postava ve vyprávění. Zároveň je zdůrazněna jak vypravěčská funkce postavy v příběhu, tak i její funkce v psaní. Někdy samotná postava vypráví o procesu psaní (viz *Slepý vrah*).³³

Jednou z možných forem je špionážní román. V ději jsou vedle sebe kladeny dva různé světy, dva (či více) různých dějových rovin a událostí (viz *Slepý vrah*). V dílech lze nalézt říše vnějšího zdání, která zrcadlí realitu, ačkoli se nakonec ukáže jako iluze. Významnou je pak druhá říše, která může být děsivá, ale autentičtější než realita (skutečný svět). Díky tomuto je čtenář udržován v nejistotě. Co je skutečné a co je klam? Je někdo tím, kým se jeví? Čtenář si následně pokládá otázky, zdali i on nežije mezi dvěma světy. Je vše takové, jak vypadá?³⁴

Tyto fikční světy lze dále rozdělit do kategorií fyzicky možné a fyzicky nemožné. Fyzicky možné světy se řídí stejnými zákonitostmi jako skutečný svět. Světy fyzicky nemožné se liší od přírodních zákonů ve skutečném světě. Existenční podmínky postavy v knize pak závisí na tom, v jakém z těchto dvou typů světů se postava nachází.³⁵

³³ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. O postavě postmoderní prózy. In: NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7. s. 120.

³⁴ GRENZ, Stanley J. *Úvod do postmodernismu*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-74-0. s. 37.

³⁵ DOLEŽEL, Lubomír. *Fikce a historie v období postmoderny*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1581-5. s. 38, 39.

2 Margaret Eleanor Atwoodová

Margaret Atwoodová je považována za jednu z nejúspěšnějších a kritiky nejuznávanějších spisovatelek současnosti. Běžně je popisována jako nejvýznamnější kanadská prozaička a básnířka. Její bibliografie zahrnuje mnoho žánrů od prózy (povídky, romány, knihy pro děti, grafické romány), přes poezii, až po literaturu faktu, recenze, eseje a televizní scénáře.

2.1 Život

Margaret Eleanor Atwoodová se narodila 18. listopadu roku 1939 v Ottawě. Atwoodová měla o dva roky staršího bratra Harolda Leslieho a o 12 let mladší sestru Ruth. Oba její rodiče pocházeli z Nového Skotska. Z velké části byla Atwoodová vzdělávána svou matkou Margaret Dorothy Killiamovou, bývalou dietoložkou a výživovou poradkyní. Její otec Carl Edmund Atwood byl lesní entomolog a díky němu strávila Atwoodová mnoho let svého dětství v kanadské divočině. V té neměli Margaret a její bratr Harold mnoho dětí, se kterými by si mohli hrát, a ani žádnou televizi či rádio, které stejně informovalo pouze o válce. Pro oba se proto staly knihy nedílnou součástí jejich života, stejně jako jejich imaginativní hry. Bratr Harold naučil Margaret číst, plavat a jezdit v kánoji. Spolu také kreslili vlastní komiksy.³⁶

Po střední škole uvažovala Atwoodová, zdali půjde studovat biologii a půjde tak ve stopách svého otce, anebo se rozhodne pro studium ekonomie. Nakonec začala na Torontské univerzitě uveřejňovat své básně. Po absolvování Torontské univerzity v Kanadě pokračovala v postgraduálním studiu na univerzitě Radcliffe v USA, kde se zabývala studiem literární historie. Dále pokračovala na univerzitu Britské Kolumbie ve Vancouveru, kde přednášela anglickou literaturu. V roce 1966 připravovala doktorskou práci na Harvardu, kterou ale nedokončila. V tomtéž roce také získala dvě ocenění za poezii.³⁷

³⁶ CRACE, John. Light in the wilderness. *The Guardian* [online]. 2003 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2003/apr/26/fiction.margaretatwood>

³⁷ ŽANTOVSKÁ, Hana. Margaret Atwoodová a „survivalismus“ neboli vůle k přežití. In: ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 260.

Po ukončení studia vyzkoušela mnoho odlišných zaměstnání. Pracovala jako pokladní, číšnice, vedoucí dětského letního tábora a také přednášela anglickou literaturu na univerzitě Britské Kolumbie ve Vancouveru.³⁸

V roce 1967 se Atwoodová provdala za Jamese Polka, se kterým se ale po 6 letech (1973) rozvedla a následně začala žít se spisovatelem Graemem Gibsonem, se kterým pracovala v House of Anansi Press, což je kanadská vydavatelská společnost, která je zaměřena na vydávání děl kanadských spisovatelů. V roce 1976 se jim narodila dcera Eleanor Jess Gibson. Atwoodová také často cestovala. Pobývala v Anglii, Francii, USA, Německu, Skotsku a Austrálii. V roce 1987 se stala členkou Kanadské královské společnosti (Royal Society of Canada).³⁹

Od května roku 1981 do května roku 1982 byla Margaret Atwoodová prezidentkou Union of Canada (svaz spisovatelů Kanady). Od roku 1984 do roku 1986 byla poté prezidentkou mezinárodní skupiny PEN (organizace, která vyšetřuje a podává zprávy o porušování práva na svobodu projevu) v rámci kanadského centra. V současné době je jeho viceprezidentkou. Atwoodová je také čestnou prezidentkou Rare Bird Society (společnost pro vzácné ptáky) v rámci tzv. BirdLife International (celosvětové sdružení národních organizací vytvořené k ochraně ptáků a přírody).⁴⁰

Margaret Atwoodová i nadále pokračovala v psaní knih a stala se tak významnou postavou v kanadské literatuře. Postupem času se začaly psát kritické analýzy jejího života a díla. Dřívější analýzy, například *Margaret Atwood* (1987) od Barbary Hill Rigney's nebo *Critical Essays on Margaret Atwood* (1988) od Judith McCombs's, představovaly tzv. průzkumné zásahy, které mají za cíl objevení nových možností, informací nebo perspektiv. Současnější analýzy se zabývají reflexivními úvahami děl Margaret Atwoodové, například *Margaret Atwood: Works and Impact* (2000) od Reingarda Nischik'se nebo *The Cambridge Companion to Margaret Atwood* (2021) od Coral Ann Howells. Těchto monografií o díle a životě Atwoodové samozřejmě postupně přibývá. Zájem o autorku a její dílo je obrovský, a proto se kritiky také objevují čím dál častěji i v různých eseích, kapitolách, člancích a také v časopisech. Existuje také společnost Margaret Atwoodové, časopis *Margaret Atwood Studies* (přidružený

³⁸ KAROVIČOVÁ, Katarína. Z hlbin ľudského vnitra. In: ATWOODOVÁ, Margaret. *Vynáranie*. Bratislava: Smena, 1990. ISBN 80-221-0088-9. s. 178.

³⁹ MACPHERSON, Heidi Slettedahl. *The Cambridge Introduction to Margaret Atwood*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-69463-6. s. 2.

⁴⁰ Biography. *Margaret Atwood* [online]. 2019 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://margaretatwood.ca/biography/>

k Margaret Atwood Society) a mezinárodní síť „atwoodských učenců“, kteří cestují do Toronta, aby nahlédli do tzv. archivu Margaret Atwoodové, který se koná na torontské univerzitě v knihovně Thomas Fisher Rare Book.⁴¹

V roce 2006 vynalezla Margaret Atwoodová tzv. LongPen. Jedná se o zařízení, které umožňuje podepisovat autogramy „na dálku“. LongPen umožňuje psát inkoustem na tablet či PC. Zařízení také podporuje video a audio. Autor tak může s „fanouškem“ vést videohovor a zároveň online podepisovat knihu.⁴²

V říjnu v roce 2017 navštívila Margaret Atwoodová Českou republiku a v Praze převzala Cenu Franze Kafky. Také se v Praze konaly celkem dvě autogramiády, a to v anglickém knihkupectví Globe a v knihkupectví Neoluxor. Mimo jiné byla Atwoodová hostem Knihovny Václava Havla. Tato diskuze byla přenášena i na Facebooku a Youtube – video je stále k dispozici. Ve stejném měsíci pak ještě obdržela cenu německých knihkupců.⁴³

18. září 2019 zemřel ochránce přírody, kanadský autor a partner Margaret Atwoodové Graeme Gibson, který trpěl demencí, ve věku 85 let v nemocnici v Londýně. V té době Atwoodová taktéž v Londýně propagovala vydání knihy *Svědectví*, která představuje volné pokračování jejího v současnosti nejúspěšnějšího díla *Příběh služebnice*.⁴⁴

V současné době poskytuje Margaret Atwoodová přes online vzdělávací platformu MasterClass kurzy psaní ve formě video lekcí (23 videí) a předává tak své znalosti v tvorbě literárních textů. Autorka popisuje, jak lze vytvořit výraznou prózu, snaží se zaujmout posluchače svým přístupem k vyprávění příběhů a učí, jak tvořit poutavé příběhy, a to od historické fikce až po spekulativní fikci, která zůstává nadčasová.⁴⁵

⁴¹ TOLAN, Fiona. *The Fiction of Margaret Atwood*. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2023. ISBN 978-1-3503-3673-5. s. 5.

⁴² LongPen. *Wikipedia* [online]. 2006 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/LongPen>

⁴³ JANIŠ, Viktor. *Hospodářské noviny. Přežít svou Kanadu. Do Prahy přijíždí Margaret Atwoodová, zájem o ni zvedl Trumpův nástup* [online]. 2017 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-65916200-margaret-atwood-cena-franze-kafky-praha>

⁴⁴ BRESGE, Adina. *The Canadian Press. Canadian author Graeme Gibson, partner of Margaret Atwood, dies at age 85. CP24* [online]. 2019 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <https://www.cp24.com/entertainment-news/canadian-author-graeme-gibson-partner-of-margaret-atwood-dies-at-age-85-1.4598787>

⁴⁵ MasterClass Online Classes. *MasterClass* [online]. 2024 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://www.masterclass.com/>

2.2 Dílo

Margaret Atwoodová psala již od dětství. Jejím prvním románovým pokusem byl příběh o životě mravenců. Na Torontské univerzitě začala uveřejňovat své první básně. V roce 1961 vyšla její první básnická sbírka *Dvakrát Persefona* (Double Persephone). Další básnická sbírka vyšla o pět let později v roce 1966 s názvem *Hra v kruhu* (Circle game). V roce 1970 pak vydala další dvě básnické sbírky *Návody pro podzemí* (Procedures for the Underground) a *Deníky Susany Moodieové* (The Journals of Susanna Moodie) a také svůj první román *Jedlá žena* (Edible Woman). V roce 1982 vydala obsáhlý výběr nazvaný *Selected Poems*, ve kterém shrnula nejlepší verše ze svých sedmi básnických sbírek. V nich se Margaret Atwoodová zabývá rozporem ženského a mužského živlu z pohledu odlišného vnímání světa.⁴⁶ Mezi další sbírky můžeme řadit dílo *Skutečné příběhy* (True Stories) z roku 1981 a *Vražda ve tmě* (Murder in the Dark) z roku 1984, které vyšly jako básně psané v próze.⁴⁷

Svou již úspěšnou kariéru započala skrze tvorbu především literárně-kritické a prozaické činnosti. Velkým úspěchem pak byly povídky, jenž byly nejprve uveřejňovány v různých časopisech, a které následně vydala knižně v roce 1977 s názvem *Tančující děvčata* (Dancing girls). Kromě své poezie a beletrie vzbudila Margaret Atwoodová pozornost roku 1972 i svou literárněhistorickou studií s názvem *Přežití* (Survival), kterou sepsala na základě svých přednášek na univerzitě v Yorku o kanadské literatuře. Svou studii nazvala „tematickým průvodcem“. Dle nejtypičtějších děl kanadského písemnictví se snažila poukázat, v čem se odlišuje kanadská literatura od literatury americké a britské. Dle Atwoodové je americká literatura zaměřena spíše na štěstí, svobodu a úspěch, kdežto kanadská literatura zobrazuje realistickou vůli k přežití. Dále se ve studii zaměřuje na opakující se motiv vztahu utlačovatele a oběti, ovládaného a ovládaného, což dokládá literaturou píšící o původním obyvatelstvu Kanady. Také neopomíná – jako významná žena na poli literatury – věnovat pozornost knihám s ženskými hrdinkami a zachycení jejich vztahů k muži a rodině. Dle Atwoodové chybí v dílech tématika sexu, erotiky, pocitu radosti a životního optimismu.⁴⁸

⁴⁶ ŽANTOVSKÁ, Hana. Margaret Atwoodová a „survivalismus“ neboli vůle k přežití. In: ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 260, 261.

⁴⁷ KAROVIČOVÁ, Katarína. Z hlbin lidského vnitru. In: ATWOODOVÁ, Margaret. *Vynáranie*. Bratislava: Smena, 1990. ISBN 80-221-0088-9. s. 178.

⁴⁸ ŽANTOVSKÁ, Hana. Margaret Atwoodová a „survivalismus“ neboli vůle k přežití. In: ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 261.

Margaret Atwoodová sepsala i několik krátkých povídek. Patří mezi ně například dílo *Hra na vraha* (Murder in the Dark) a *Modrovousovo vejce* (Bluebeard's Egg) z roku 1983, *Dobré kosti* (Good bones) z roku 1992 či *Stan* (The Tent) z roku 2006. Další povídky zatím nejsou přeloženy do českého jazyka.⁴⁹

Dále se Atwoodová také věnovala pohádkám pro děti, které ale bohužel nejsou přeloženy. Mezi pohádky patří například *Up in the tree* (1978), *For the Birds* (1990), *Princess Prunella and the Purple Peanut* (1995), *Rude Ramsey and the Roaring Radishes* (2003) nebo *Wandering Wenda and Widow Wallop's Wunderground Washery* (2011). U posledních tří zmíněných názvů pohádek si lze povšimnout stejných počátečních písmen každého slova (kromě anglického „a“ – „and“ a členu „the“) – P, R a W.⁵⁰

Margaret Atwoodová se také věnovala televizním scénářům. Patří k nim spolupráce na dílech *The Servant Girl* (1974), *Snowbird* (1981) a *Heaven on Earth* (1986) a spolupráci na scénáři pro rádio CBC v rámci *The Trumpets of Summer* (1964). Taktéž se Atwoodová podílí na natáčení seriálové adaptace díla *Příběh služebnice*.⁵¹

Mezi významné romány autorky můžeme zařadit: *Z hlubin* (Surfacing) z roku 1972, *Pýthie* (Lady Oracle) z roku 1976, *Muzeum zkamenělin* (Life Before Man) z roku 1979, *Ublížení na těle* (Bodily Harm) z roku 1981, *Kočičí oko* (Cat's eye) z roku 1988, *Loupení jehňátek* (The Robber Bride) z roku 1993, *Alias Grace* z roku 1996 či *Slepý vrah* (The Blind assassin) z roku 2000.⁵²

V současnosti je pravděpodobně nejznámějším dílem autorky román *Příběh služebnice* (The Handmaid's tale) z roku 1985. Jedná se o dystopickou fikci z ne až tak vzdálené budoucnosti, která se odehrává na území USA. Děj sleduje stát zvaný Gileád, který je, stejně jako mnoho dalších zemí, ochromen neplodností.⁵³ Toto dílo vyšlo ve čtyřiceti jazycích, prodaly se miliony výtisků a v roce 1990 se dílo dočkalo filmového zpracování. Mimo jiné bylo uvedeno také jako balet a opera a v anglické jazyce vyšlo v roce 2019 jako grafický román. Velký zájem o knihu začal po nástupu Donalda Trumpa – tehdy nechalo nakladatelství dotisknout 250 tisíc výtisků. V současnosti je však

⁴⁹ Full Bibliography. *Margaret Atwood* [online]. 2023 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://margaretatwood.ca/full-bibliography-2/>

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Tamtéž.

⁵² MATOUŠEK, Petr. Pud přežít, který přežije. In: ATWOODOVÁ, Margaret. *Z hlubin*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 184.

⁵³ Tamtéž, s. 184, 185.

nejznámější interpretací díla seriál se stejnojmenným názvem *Příběh služebnice* v hlavní roli s herečkou Elisabeth Moss.⁵⁴

V roce 2005 vydala Atwoodová pod názvem *Curious Pursuits* sbírku, která kombinuje různé typy textů. Dílo obsahuje novinové sloupky, rozhovory, recenze a úvahy na různá témata od oblasti tvorby po světovou politiku.⁵⁵

V roce 2003 vydala román *Přežívá nejsmutnější* (Oryx a Crake), který byl součástí trilogie, jejímž druhým dílem je *Rok potopy* (The Year of the Flood) z roku 2009 a třetím dílem je *MaddAddam* z roku 2013. V roce 2005 vydala dílo *Penelopiáda* (The Penelopiad), který vypráví známý příběh Odyssea z pohledu samotné Penelope a sboru dvanácti služebných zavražděných na konci původního příběhu. Dále pak vydala dílo *The Heart Goes Last* (2015) a rok nato (2016) *Kus temnoty* (Hag-Seed), které představuje moderní převyprávění Shakespearovy *Bouře*. Jejím nejnovějším románem je pokračování *Příběhu služebnice* zvané *Svědectví* (The Testaments) vydané roku 2019, které je vyprávěno z pohledu tří žen – Ágnes – mladé dívky žijící v Gileádu; Daisy – mladé obyvatelky Kanady a tety Lydie – jedné z nejznámějších „tet“ v Gileádu.⁵⁶

Veškeré kritické články a recenze, které Margaret Atwoodová za roky své literární kariéry sepsala, se objevily v mnoha známých a významných magazínech – *Canadian Literature*, *This Magazine*, *New York Times Book Review*, *The Globe and the Mail*, *The Toronto Star*, *The National Post*, *Books In Canada*, *The Harvard Educational Review* a v mnoha dalších.⁵⁷

2.3 Ocenění

Za celý svůj život získala Margaret Atwoodová na poli literatury mnoho ocenění. Mezi jedno z prvních patří medaile E. J. Pratta za dílo *Double Persephone* (1961) a ocenění v soutěži Centennial Commission Poetry za dílo *The Animals in That Country* (1967). Dvakrát získala regionální ocenění v rámci tzv. Commonwealth Writers za

⁵⁴ JANIŠ, Viktor. Hospodářské noviny. *Přežít svou Kanadu. Do Prahy přijíždí Margaret Atwoodová, zájem o ni zvedl Trumpův nástup* [online]. 2017 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://archiv.ln.cz/c1-65916200-margaret-atwood-cena-franze-kafky-praha>

⁵⁵ MACPHERSON, Heidi Slettedahl. *The Cambridge Introduction to Margaret Atwood*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-69463-6. s. 3, 4.

⁵⁶ Full Bibliography. *Margaret Atwood* [online]. 2023 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://margaretatwood.ca/full-bibliography-2/>

⁵⁷ Tamtéž.

nejlepší knihu, a to za díla *Příběh služebnice* v roce 1987 a *Loupení jehňátek* v roce 1994.⁵⁸

V roce 1994 pak také obdržela od francouzské vlády vyznamenání „Rytíř Řádu umění a literatury“ (Chevalier dans l'Ordre des Arts et des Lettres) a od dva roky později (1996) Norský řád literárních zásluh (Norwegian Order of Literary Merit). V roce 2000 získala Bookerovu cenu za knihu *Slepý vrah*. Na tuto cenu byla pak nominována ještě čtyřikrát za díla *Příběh služebnice* (1986), *Kočičí oko* (1989), *Alias Grace* (1996) a *Přežívá nejsmutnější* (2003), ale cenu nezískala. Získala ji až v roce 2019 za dílo *Svědectví*. Toto ocenění pak ještě sdílela s britským spisovatelem Bernardinem Evaristem. V roce 2016 obdržela PEN Pinter Prize, která se uděluje každoročně, za výjimečné literární zásluhy. V roce 2017 obdržela PENs Lifetime Achievement Award.⁵⁹

Také získala mnoho dalších literárních ocenění, mezi něž patří: cena generálního guvernéra (The Governor General's Award) a Gillerova cena (The Giller Prize).⁶⁰ Dále pak získala Guggenheimovo stipendium (1981), Řád Ontaria (1990), literární ocenění zahrnující Molsonovu cenu, Gillerovu cenu za dílo *Alias Grace* a cenu Dashiella Hammetta od Mezinárodní asociace spisovatelů detektivek za dílo *Slepý vrah*. Také je držitelkou čestných doktorátů z několika univerzit včetně Cambridge, Oxfordu, Toronta, Harvardu, Smith College, Mount Holyoke College a mnoho dalších.⁶¹

⁵⁸ TOLAN, Fiona. *The Fiction of Margaret Atwood*. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2023. ISBN 978-1-3503-3673-5. s. 5.

⁵⁹ Tamtéž, s. 5, 6.

⁶⁰ MACPHERSON, Heidi Slettedahl. *The Cambridge Introduction to Margaret Atwood*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-69463-6. s. 2.

⁶¹ CRACE, John. Light in the wilderness. The Guardian [online]. 2003 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2003/apr/26/fiction.margaretatwood>

3 Interpretace literárních textů Margaret Atwoodové

Romány Margaret Atwoodové se zaměřují na následující témata: postavení žen ve světě, ve kterém dominují muži, strach z dlouhodobých závazků, otázka ženského vzhladu, útek od konzumní společnosti, vlastní identita, složité vztahy a další.

3.1 Postavení žen ve společnosti

Muži a ženy nikdy nebyli na stejné úrovni. I dnes je žena v nevýhodě. Skoro v žádné zemi není její postavení na stejné úrovni jako to mužské. I když vše vypadá na povrchu stejně, muži mívají lepší postavení, vyšší mzdy, lepší možnosti na povýšení v kariéře než ženy atd. Svět patří stále mužům. Muži se odmítají snížit, odmítají být tím „druhým“.⁶²

Postavení ženy v Atwoodových románech znázorňuje zajímavým způsobem *Penelopiáda*. Ta paroduje Odysseu – z pohledu manželky Odyssea Penelopy. Příběh je vyprávěn z pohledu Penelopy, která se obrací na čtenáře 21. století po své smrti z řeckého podsvětí, zatímco její služebné, které zde získaly hlas, sarkasticky komentují její příběh. Do popředí se dostává pověšení Penelopiných dvanácti služebných a Penelopa vystupuje jako svůdnice a nevěrná manželka, která měla mnoho nápadníků. Taktéž je vnímána jako bystrá lhářka, stejná jako její manžel Odysseus. V díle je Odysseus osvobozen z vraždy Penelopiných nápadníků za pověšení jejich služebných – během konání v soudní síni 21. století. Atwoodová tak zesměšňuje hrdinovu minulost a dvojí morální standard řecké patriarchální ideologie. Zatímco Odysseus mohl mít styky s ženami bez výhrady, jeho manželka Penelopa musela zůstat věrná, aby jí zůstal respekt v jeho patriarchálním království.⁶³

3.1.1 Povolání

Typickou představou společenského (a mužského) konzumerismu je postava Mariany (*Žena k nakousnutí*). Ta reprezentuje mytologickou postavu Dianu, jenž je vydána na pospas svému panovačnému partnerovi Petrovi, který si ji chce podmanit a po

⁶² BEAUVOIR, Simone de. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis, 1966. s. 15.

⁶³ OBIDIČ, Andrejka. Margaret Atwood's Postcolonial and Postmodern Feminist Novels with Psychological and Mythic Influences: The Archetypal Analysis of the Novel *Surfacing*. *Acta Neophilologica* [online]. 2017, 50(1-2), 5-24 [cit. 2024-03-16]. Dostupné z: doi:10.4312/an.50.1-2.5-24. s. 18-19.

svatbě zničit její ženskou identitu. Utlačuje jí vlastně celá – nejlépe popsáno slovem spotřebitelská – společnost 60. let 20. století, která věří, že by univerzitně vzdělané ženy – stejně jako Mariana – měly opustit svá zaměstnání a obstarávat svou domácnost. Tím se Atwoodová vysmívá sociálním konstruovaným mýtům ženskosti, které ženám diktovaly, jak by se měly chovat a jaké by měly být. Hrdinka díla Mariana se tedy cítí vykořisťována ideologiemi konzumní patriarchální společnosti a je pohlcována sebeláskou svého snoubence. Humorně to znázorňuje i samotný název díla *Žena k nakousnutí*. Mariana je tak nucena nosit společenskou masku Jungova archetypu osoby a jedná tak, aby udělala radost svému partnerovi, čímž je ale nucena odtrhnout se od svého vnitřního já.⁶⁴

Mariana (*Žena k nakousnutí*) zpočátku pracuje v marketingové společnosti zabývající se tvorbou reklamních kampaní a dotazníků na potravinářské produkty, ve které nemá šanci na kariérní postup. Mariana nikdy nebude zastávat vyšší pozici, protože „společnost je rozvrstvena jako zmrzlinový sendvič: horní oplatek, spodní oplatek a naše mazlavě krémové oddělení uprostřed. O poschodí výš jsou zodpovědní činitelé a psychologové, označovaní jako muži nahoře...“.⁶⁵ Žádná žena tudíž nemůže zastávat pozici „horní oplatky“. Biologie se tudíž Marianě – jako ženě – ukazuje jako nepřekonatelná v možnosti získání prestiže nebo povýšení v oblasti povolání, ve kterém dominují muži.

Stejně tak tomu je u vyprávění babičky hrdinky Reny (*Ublížené na těle*), která vyprávěla o svém muži, jenž byl doktor, jako o hrdinovi. Zato ženy doktory být nemohly. „Muži byli doktoři, ženy ošetřovatelky. Muži byli hrdinové, a co byly ženy? Ty navíjely obvazy, to bylo všechno.“⁶⁶

3.1.2 Vzdělání

V příbězích Margaret Atwoodové se objevují muži, jenž kritizují ženy za jejich vzdělání, které jim je tak trochu proti srsti. Atwoodová tento fakt znázorňuje promluvy mužů, kteří se nebojí mluvit na rovinu. Když Len (*Žena k nakousnutí*) zjistí, že s ním Ansley otěhotněla úmyslně, začne urážet možnost žen být vzdělávané. „,Takže ona

⁶⁴ OBIDIČ, Andrejka. Margaret Atwood's Postcolonial and Postmodern Feminist Novels with Psychological and Mythic Influences: The Archetypal Analysis of the Novel Surfacing. *Acta Neophilologica* [online]. 2017, 50(1-2), 5-24 [cit. 2024-03-16]. Dostupné z: doi:10.4312/an.50.1-2.5-24. s. 12.

⁶⁵ ATWOODOVÁ, Margaret. *Žena k nakousnutí*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 15.

⁶⁶ ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížené na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 47.

studovala na koleji. To jsem měl vědět. To máme za to, že jsme probíjovali vzdělání žen, ' hudoval. (...) ,ty jsi mě jen využila. A já trouba jsem myslel, že jsi roztomilá a nevinná, zatímco teď vychází najevo, že jsi ve skutečnosti vystudovala vysokou!‘⁶⁷ Paradoxem je, že zde se stává obětí podvodu muž, který byl pouze poskytovatelem spermatu. Avšak muži si neuvědomují, že ženy bývají mnohem častěji využívány pro své tělo.

Hlavní hrdinka *Z hlubin* dokonce kvůli svému muži změnila obor studia. Chtěla být malířkou, ale protože se to jejímu partnerovi zdálo nevhodné, neboť „ženy nikdy nebyly významnými umělkyněmi“⁶⁸, změnila obor na design a výtvarnictví.

3.1.3 Utlačování

Muži jsou v dílech zobrazováni jako nadřazení jedinci, alfa samci, kteří mají velké ego, a nebojí se ženě říci, kde má „svoje místo“. Tak je tomu například u Jakea, přítele Reny (*Ublížení na těle*). „Dej si pozor, beruško, řekl Jake. Vzpomeň si, kde je tvoje místo. (...) Sáhni si, řekl. Tohle mi děláš. Nejrychlejší erekce na celém Západě. (...) Tvař se, že jsi znásilňovaná. (...) Přiznej, že tě to vzrušuje, řekl Jake. Přiznej, že to máš ráda. Popros o to. Řekni prosím.“⁶⁹ V tomto díle lze hovořit o ženské viktimizaci a mužské agresi, a to nejen v podobě Jakea, partnera Reny, ale i u dalších postav v díle – milenec (Jake), policisté (kteří se objeví v Renině bytě po té, co jí někdo vnikl do bytu a nechal na posteli stočený provaz), lékaři (Dan) a politici (na ostrově, kam odletí). Všechny tyto typy mužských postav představují mužské agenty násilí na ženském těle a ohrožují ji stejně jako její nádor. Reniným úkolem je tedy uniknout psychickým a fyzickým hrozbám a najít jistotu a bezpečí.⁷⁰

Představu znásilnění měl zřejmě v oblibě i William, partner Lesjy (*Muzeum zkamenělin*). Jednoho dne se jí pokusí znásilnit. Stáhne Lesje džíny, drží ji pod krkem a tlačí se na ni. Po skončení aktu se jí omluví, jako kdyby se jednalo o drobný omyl.⁷¹

V *Žena k nakousnutí* si ke konci Mariana uvědomí svůj potlačovaný strach z toho, že se jí Petr snaží pohltit. Místo toho, aby tuto obavu racionalizovala, přijímá ji a konfrontuje Petra a nabízí mu dort ve tvaru ženského těla jako náhradu. „Ty ses mě pokoušel zdeptat, viš, ' řekla. „Snažil ses mě vstřebat, přizpůsobit mě sobě. A já jsem ti teď

⁶⁷ ATWOODOVÁ, Margaret. *Žena k nakousnutí*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 139, 140.

⁶⁸ ATWOODOVÁ, Margaret. *Z hlubin*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 48.

⁶⁹ ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 101.

⁷⁰ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 119.

⁷¹ ATWOODOVÁ, Margaret. *Muzeum zkamenělin*. Praha: Odeon, 2002. ISBN 80-207-1120-1. s. 179, 180.

udělala za sebe náhradnici, chutnou a libivou, jaká by se ti daleko lépe zamlouvala. “⁷² Tím Mariana vyjadřuje odmítnutí sebe jako pouhého konzumenta společnosti. Avšak Petr dort odmítne a je tedy na Marianě, aby dort snědla sama, což vytváří nejednoznačný konec díla. Její symbolickou konzumaci dortu ve tvaru ženského těla lze brát jako přijetí vlastního tělesného já – Mariana již nemusí překračovat své ženství, ale je schopna spodobnit druhé ve svém já. Mariana se tím opět stává konzumentem a spotřebitelem společnosti. Spotřeba se tedy ukazuje jako něco nevyhnutelného, něco, z čeho lze uniknout pouze dočasně.⁷³

3.1.4 Ženské tělo

Partneři hlavních hrdinek si často potrpí na ženské tělo – spíše než na osobnost. Stejně tomu je tak i v případě Reny (*Ublížení na těle*) a jejího partnera Jakea, který pracuje ve firmě na designu obalů. Žena je pro něj tudíž taky důležitá z pohledu „obalu“ – tedy zevnějšku. „*Kdepak já, řekl Jake. Já nejsem na psychiku. Jestli chceš znát pravdu, tak se víc zajímám o tvoje tělo. (...) Trvalo jí příliš dlouho než poznala, že také ona je jeden z předmětů, které Jake podrobuje své obalové technice.*“⁷⁴ Rena, která se vydává napsat cestopis do Karibiku, velmi brzo zjistí, že se muži na ženách stále dopouštějí mnoho fyzického násilí. Navštíví muzeum pornografie, kde jsou tyto skutky zaznamenány. Rena pak ve svých cestopisech vše popisuje – sadismus, znásilnění, věznění, ponížení, mučení a další. Ona sama se pak ocitá ve vězení, protože na ostrově dochází k politickému převratu. Naštěstí je zde „jen turistkou“ a po čase, kdy si musela prožít psychické utrpení a nedostatky základních fyzických potřeb, je osvobozena a odlétá zpět domů. Rena si uvědomuje, že jsou místa, na kterých mají ženy práva stejná jako před staletími – jejich identita a svoboda představují pouze iluzi.⁷⁵

Zajímavým příkladem je poté William (*Muzeum zkamenělin*), kterému nesejde na tom, co jeho partnerka nosí, ale změna vlasů není přípustná. „*William tvrdí, že ho nezajímá, co Lesja nosí. Vymínil si jenom, že si nesmí oštrhat vlasy.*“⁷⁶

⁷² ATWOODOVÁ, Margaret. *Žena k nakousnutí*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 239.

⁷³ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 33, 34.

⁷⁴ ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 92.

⁷⁵ AZABACHE, Petra. *Concept of Prison In Margaret Atwood*. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 2021. 62 s. Diplomová práce. s. 38.

⁷⁶ ATWOODOVÁ, Margaret. *Muzeum zkamenělin*. Praha: Odeon, 2002. ISBN 80-207-1120-1. s. 26.

V *Loupení jehňátek* znásilňoval Charis její strýc, když byla malá. Svěří se své tetě Vi, která ji ale obviní ze lži – je prý stejná jako její matka, která se zbláznila. Strýc Vern ji pak opět ztrestá. Vše je ukončeno až v době, kdy dostane Charis poprvé menstruaci.⁷⁷

3.2 Strach ze závazků

V *Žena k nakousnutí* se Mariana ocitá v konfliktu se závazkem manželství. Prvotně se svým partnerem Petrem oba manželství odsuzují, ale když jí nakonec Petr o ruku požádá, ona jeho nabídku přijme. Postupem času však začne Marianě docházet závažnost blížícího se závazku a příběh začíná zobrazovat její propad do iracionalismu. Projevy jejího zdánlivého šílenství lze vnímat skrze ztrátu sebekontroly. Marianino tělo se začne projevovat bez její vlastní autority, a to zvláště tehdy, když se ocitne na útěku před Petrem. Následuje další iracionální chování, kdy se Mariana ocitne pod postelí, kde se doslova schovává. V obou těchto případech je Mariana nazývána jako dětinská. Její starý známý Len vše komentuje jen slovy: „*Nevěděl jsem, že jsi hysterický typ.*“⁷⁸ Fyzický útěk představuje marný pokus o útěk před Petrem a manželstvím s ním. Tím se Marianina skrytá vzpoura obrací dovnitř a začíná se projevovat v jejím těle.⁷⁹

Marianino vyprávění se přesouvá z ich-formy do er-formy, čímž příběh dává čtenáři najevo, že hlavní hrdinka ztratila svoji autonomii. Ztráta je doprovázena ztrátou chuti k jídlu, která se zhoršuje, až není Mariana schopna jíst téměř nic. Nakonec se Mariana rozhodne upéct dort ve tvaru ženy, nad kterou se jí pomalu chuť vrací. „*Vypadáš chutně,*“ řekla jí, *„k nakousnutí. Žena k nakousnutí jako potrava.*“⁸⁰ Poté, co Mariana snědla kus svého dortu, byla schopna opět jíst a hrdince se vrací její autonomie. Ve třetí části se vyprávění vrací k ich-formě a Mariana ukončuje vztah s Petrem a opět se cítí svobodná.⁸¹

Avšak strach ze závazků se netýká jen hlavních hrdinek, ale i mužů. Například Joe (*Z hlubin*) se touží pomilovat s hlavní hrdinkou. Když mu ale řekne, že kdyby se teď pomilovali, otěhotněla by, Joe se vyděsí a k žádnému styku nedojde. „*to ho zastavilo: tělo plodící další tělo, zázrak, to je vždycky vyděsí.*“⁸²

⁷⁷ ATWOODOVÁ, Margaret. *Loupení jehňátek*. Praha: Šulc, 1995. ISBN 80-85636-23-9. s. 250-254.

⁷⁸ ATWOODOVÁ, Margaret. *Žena k nakousnutí*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 66.

⁷⁹ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 24, 25.

⁸⁰ ATWOODOVÁ, Margaret. *Žena k nakousnutí*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 238.

⁸¹ TOLAN, Fiona. *The Fiction of Margaret Atwood*. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2023. ISBN 978-1-3503-3673-5. s. 12.

⁸² ATWOODOVÁ, Margaret. *Z hlubin*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 139.

Mnoho hrdinek Margaret Atwoodové se nikdy nestane matkami. Důvodem bývá nevyhovující partner nebo negativní vztah s matkou. Například Mariana (*Žena k nakousnutí*) se ke konci příběhu s partnerem rozchází, a tím se zřídá i možnosti na mateřství. Stejně tak je tomu v díle *Z hlubin*, kde hlavní hrdinka podstoupí potrat. Dítě a těhotenství chápala hrdinka jako něco silně negativního. Sama si připadala spíše jako stroj na děti. „nikdy jsem je nepokládala za své; (...) Patřilo mému manželovi, on mi je vnutil, po celou dobu, kdy ve mně rostlo, jsem si připadala jako inkubátor. Odměřoval mi všechno, co mi dovolil jíst, byla jsem pro ně výživnou půdou, chtěl si vypěstovat svou kopii.⁸³ Avšak ke konci se její postoj k těhotenství změní, ona po dítěti zatouží, a tak svede svého partnera, který ji oplodní.⁸⁴

Bezdětnou zůstává i Joan (*Pýthie*). Důvodem je traumatický vztah k mateřství. Obává se totiž, že by dítě mohlo být stejné jako ona – nebo hůř – jako její matka. Mateřství je zde ambivalentním vztahem poukazujícím na nenaplněný potenciál a promarněné ambice. Joan se snaží osvobodit postavu matky od objektivitu tím, že zkoumá minulost své matky. Joanina matka, stejně jako matka hlavní hrdinky v díle *Z hlubin*, nemá jméno, což naznačuje poškozenou a neúplnou osobu. Joan začíná konstruovat matčinu subjektivitu, čímž je obě osvobodí z nezdravého a negativně závislého vztahu.⁸⁵

V příběhu *Muzeum zkamenělin* jsou hlavními postavami Elizabeth pracující v muzeu, její manžel Nate a Lesja, kolegyně Elizabeth. Tyto tři postavy jsou zapletené do nešťastného milostného trojúhelníku, protože Nate má sice děti s Elizabeth, ale touží po Lesje. Nicméně i tak spolu Nate a Elizabeth stále zůstávají jako manželský pár kvůli svým dětem. Jsou tak uvězněni svou vlastní rodinou.⁸⁶

V díle *Slepý vrah* je hlavní hrdinkou Iris, jež se stala obětí svého manžela Richarda, kterého si vezme ve svých pouhých osmnácti letech, aby zachránila svého otce před bankrotem. Manželství se stane její pastí – manžel ji zneužívá. Richard také oplodní její nezletilou sestru Lauru, která je následně nucena podstoupit potrat. Iris se po získání této šokující informace rozhodne zničit Richardovu politickou kariéru zveřejněním románu *Slepý vrah*, který vypovídá o domnělém milostném poměru mezi Laurou

⁸³ Tamtéž, s. 31.

⁸⁴ Tamtéž, s. 154.

⁸⁵ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 84, 85.

⁸⁶ OBIDIČ, Andrejka. Margaret Atwood's Postcolonial and Postmodern Feminist Novels with Psychological and Mythic Influences: The Archetypal Analysis of the Novel *Surfacing*. *Acta Neophilologica* [online]. 2017, 50(1-2), 5-24 [cit. 2024-03-16]. Dostupné z: doi:10.4312/an.50.1-2.5-24. s. 15.

a jakýmsi Alexem. Richard po odhalení skandálu – poměru s nezletilou dívkou Laurou – spáchá sebevraždu. Zároveň se stává jakýmsi „slepým vrahem“ samotné Laury, které prozradil, že v době, kdy byla psychicky nemocná a nevěděla, co se s ní děje, s ní měl mimomanželský milostný poměr. To jí zlomilo srdce a ona také spáchala sebevraždu.⁸⁷

3.3 Ženská postava / vzhled

Margaret Atwoodová je posedlá ženským tělem, které často představuje ústřední motiv jejích děl. Popisuje hranice mezi tělem a myslí, které jsou dle ní neoddělitelné. Ženské tělo – spíše než jako něco svůdného či romantického – představuje silné politické poselství. „Zneužívaná, diskriminovaná, špinavá, hladová, nemocná, beznadějná ženská těla zrcadlí zkreslenou společnost, možná celý svět. (...) Slabé nebo bezmocné myslí a těla jsou pronásledována mocnými z účelných a promyšlených důvodů – majetkem.“⁸⁸

Samy hrdinky bojují s obrazem svého vzhledu a postavy. Opakem jsou v tomto případě Mariana (*Žena k nakousnutí*) a Joan (*Pýthie*). Zatímco Mariana svou postavu „ztrácí“, protože nemůže jíst, Joan je naopak baculatá již od malička.

Jiným příkladem je pak Rena (*Ublížení na těle*), které lékaři objevili nádor na prsu, a po zákroku nechce, aby někdo viděl její jizvu. Odmítá jít i na samotnou operaci. Děsí se, že jí někdo něco vyřízne – a tím vyřízne i kus jí samotné (osobnosti, identity). *Měla hrůzu z toho, že někdo – ať to bude kdokoli – do ní ponoří nůž a kus z ní uřízne. (...) Protivila se jí představa být pohřbívána kus po kuse místo najednou.*⁸⁹ Zároveň prožívá důkaz o imanenci svého fyzického já. Její tělo je jiné než ona sama. Je jejím nepřítelem, zlým dvojčetem a působí jí stejný rozkol, jako vetřelec v jejím bytě, a vyvolává v ní hnus a strach ze smrti. Rozmazává hranici mezi vnitřkem a vnějškem, čistotou a nečistotou, a hygiena se pro ní stává zásadní.⁹⁰

⁸⁷ Tamtéž, s. 17.

⁸⁸ AZABACHE, Petra. *Concept of Prison In Margaret Atwood*. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 2021. 62 s. Diplomová práce. s. 26.

⁸⁹ ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 19.

⁹⁰ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 130, 131.

3.4 Útěk

Hlavní hrdinka *Z hlubin* v závěru románu utíká do divočiny. Ta je pokusem uniknout vlastnímu uvěznění v rámci sociální viny. Snaží se získat své nevinné a autentické já.⁹¹

Stejně tak utíká Rena (*Ublížení na těle*) do Karibiku, kde hledá transcendenci poté, co jí zradilo její rakovinné tělo. V cizině se stává „pouhou“ turistkou / divákem, a proto se falešně domnívá, že se tím vyhne realitě. Stejně instinkt přiměl k útěku Joan (*Pýthie*) do Itálie a Lesju (*Muzeum zkamenělin*), která touží po odděleném, nezúčastněném pozorování ostatních.⁹²

3.5 Potrava

Margaret Atwoodová se také věnuje tématu jídla a jeho vlivu na člověka. Mariana (*Žena k nakousnutí*) pracuje v marketingové společnosti, konkrétně na dotaznících zabývajících se „spokojeností chuti“, ačkoli ona sama postupem ztrácí chuť k jídlu a přestává téměř úplně jíst. Její povolání tak působí značně ironicky.

Mariana se svým hladověním snaží vzbouřit proti systému, který si ženu přivlastňuje jako komoditu ke konzumaci. Tím v podstatě odmítá svou ženskost, kterou považuje za nevyhnutelnou zátěž. Paradoxně je však hladovění – a s tím u žen spojen zájem o dokonalou postavu – představou společensky přijatelného obrazu ženskosti.⁹³

Když Marianě dojde, že je zasnoubená a že se brzy uváže k tak závažnému závazku, jako je manželství, začíná pociťovat, že nemá na nic chuť – „*Mariana překvapila sama sebe. Umírala touhou po obědě, měla hlad jako vlk a teď najednou neměla na nic chuť.*“⁹⁴ Nejprve přestávala jíst maso. Její nechutenství se pak začíná zhoršovat. Postupem vidí Mariana i zeleninu jako živou bytost a tudíž ji také odmítá jíst. „*Tahle kořenová zelenina vlastně roste v zemi a vysílá nad ni lístky, napadlo Marianu. Pak přijde zahradník, vykope ji a ona přitom možná vydá nějaký zvuk, potichu zakřičí, my to ani neslyšíme, ale neumře hned, žije ještě dlouho, dokonce i zrovna teď je ještě živá.*“⁹⁵ Marianina mysl a tělo se tedy stále více propojují – postupně a proti její racionální vůli odmítá její mysl blížící se závazek a stává se nevědomým místem protestu proti

⁹¹ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 41.

⁹² Tamtéž, s. 127, 128.

⁹³ Tamtéž, s. 17, 18.

⁹⁴ ATWOODOVÁ, Margaret. *Žena k nakousnutí*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5. s. 99.

⁹⁵ Tamtéž, s. 158.

Peterově metaforické konzumaci. Ačkoli Mariana zpočátku s tímto závazkem souhlasila – čímž akceptovala umístění svého já uvnitř muže – postupem času začíná její tělo prosazovat své vlastní, iracionální a rozporuplné projevy, které se ukazují jako nepotlačitelné. Atwoodová tím tedy poukazuje na nerovnováhu mezi tělem a myslí a odhaluje povahu jejich rozdílů a rozdělení.⁹⁶

Přesným opakem je Joan (*Pýthie*), která byla již odmalička obézní. Joan se svým obžerstvím často stavěla proti své matce, která ji za obezitu nesnášela. „*Jedla jsem ji navzdory, ale taky jsem jedla z panického strachu. (...) Že bych se chtěla stát co nejmasivnější, masivní jako skála, aby se mě nemohla zbavit?*“⁹⁷ K hubnutí ji donutilo až dědictví od tetičky Lou, které ale mohla získat pouze tehdy, pokud zhubne 45 kilo. A protože pro Joan by znamenalo dědictví možnost útěku od matky, začala hubnout.

3.6 Identita

V příbězích Margaret Atwoodové hledají ženy často svou identitu. Vždy musí podniknout nějaký krok nebo projít nějakým hlubokým zážitkem. Například Mariana (*Žena k zakousnutí*) upekla dort ve tvaru ženy, díky kterému překonala své dlouhodobé nechutenství.

Ke změně identity může dojít i změnou jména. Příkladem je Charis z *Loupení jehňátek*. V dětství ji znásilňoval strýc Vern. Když k tomu došlo již potřetí, rozhodla se hrdinka, že si změní jméno. Z původní Karen se stává Charis. „*Má už pro tuto část jméno: Charis. Vybrala si ho podle babiččiny bible: Největší z nich je Láska. Láska je větší a lepší než Víra a Naděje. A Láska je přece Charis.*“⁹⁸ Naopak hlavní hrdinka *Z hlubin* žádné jméno nemá, je bezejmenná. Stejně tak to platí v tomto díle u žen středního věku (žen v domácnosti). Všechny jsou označeny pouze jako Madam.

Tak, jako se Marianě (*Žena k nakousnutí*) navrátila její identita pomocí sněžení dortu, tak se naopak Reně její já oddaluje po vyříznutí nádoru prsu, které však sama přirovnává ke koláči. „*Kolik jste ze mě ukrojil? (...) Asi čtvrtinu, řekl mírně. Mluvíte o mně jako o koláči, stěžovala si.*“⁹⁹ Dalším přirovnáním, v rámci kterého žena ztrácí kus sebe pomocí vyjádření stravy, je Tony (*Loupení jehňátek*) poté, co ji opustí její manžel

⁹⁶ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 21.

⁹⁷ ATWOODOVÁ, Margaret. *Pýthie*. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1246-1. s. 83.

⁹⁸ ATWOODOVÁ, Margaret. *Loupení jehňátek*. Praha: Šulc, 1995. ISBN 80-85636-23-9. s. 254, 255.

⁹⁹ ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2. s. 30.

West, který uteče se Zenií. „*On se vrátí, 'povzbuzovala ji Roz. 'Vím, že se vrátí. K čemu ho Zenia chce? Jen si ukousne a hned ho zase zahodí.*“¹⁰⁰

V díle *Z hlubin* hledá hlavní bezejmenná hrdinka taktéž své pravé já. Při hledání svého otce se noří do hlubin jezera. Tento ponor představuje také pátrání po jejích ztracených vzpomínkách, které představují klíč k její minulosti a k jejímu já. Hrdinka se také vydává do divočiny, která však nepředstavuje aktivní pátrání po sebedefinici, nýbrž pokus uniknout do izolace a nevinnosti. Po nuceném potratu pro ni společnost začíná představovat nebezpečné místo plné násilí a agrese a ona je tak nucena se uchýlit do ústraní jako oběť a přeživší před dravou společností.¹⁰¹

Rozkol mezi tělem a já a krizi v identitě zažívá také Rena (*Ublížení na těle*). Má totiž až klaustrofobický pocit, že je neustále sledována, ať už je kdekoli. Sledována je útočníkem, který jí vnikl do bytu, imigračním úředníkem a také lékařem, který jí provedl odstranění části prsu. Postupem jí začíná taktéž docházet, že její tělo nepatří výlučně jí samotné, ale spíše tomu, kdo se na ni rozhodne dívat.¹⁰²

Joan (*Pýthie*) se kvůli traumatu z dětství odtrhla od svého vnitřního já a v dospělosti si vytváří různé multipersonality, které jí umožňují únik ze své existence. Na veřejnosti je úspěšnou básnířkou, tajně píše historické romány a představuje si životy svých hrdinek. I přes ztrátu své obezity a vývoj v krásnou a štíhlou dospělou ženu dělí svoji osobnost, a to pokaždé, když má nové milence, u kterých působí v roli podřízené manželky. Jako spisovatelce se jí od mužů daří uniknout do světa fikce. Ke konci získává svou identitu a uzdraví se ze svého traumatu z dětství poté, co se postaví duchu své mrtvé matky.¹⁰³

3.7 Matka

Atwoodová také někdy vykresluje matky hlavních hrdinek. Ty jsou většinou zobrazené jako negativní. Například v *Pýthie* je matka hrdinky Joan Fosterové vyobrazena jako někdo, kdo je znechucen obézní postavou své vlastní dcery. „*Joan Crawfordová byla štíhlá. To já ne, což byla jedna z mnoha věcí, které mi moje matka*

¹⁰⁰ ATWOODOVÁ, Margaret. *Loupení jehňátek*. Praha: Šulc, 1995. ISBN 80-85636-23-9. s. 182.

¹⁰¹ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 41.

¹⁰² Tamtéž, s. 122, 123.

¹⁰³ OBIDIČ, Andrejka. Margaret Atwood's Postcolonial and Postmodern Feminist Novels with Psychological and Mythic Influences: The Archetypal Analysis of the Novel *Surfacing*. *Acta Neophilologica* [online]. 2017, 50(1-2), 5-24 [cit. 2024-03-16]. Dostupné z: doi:10.4312/an.50.1-2.5-24. s. 13.

nikdy úplně neodpustila.“¹⁰⁴ Matka byla doslova posedlá Joaninou nadváhou. „...a tehdy mě musela vidět jako objekt jednou dírou, jakousi vnitřní trubici, jež na jednom konci polyká, ale na druhém už nic nevyměšuje: kdyby mě jen mohla odzátkovat, já bych okamžitě splaskla jako vzducholod'. Začala kupovat patentní medicíny, pod různými záminkami se mě snažila přimět, abych je začala užívat...“¹⁰⁵ Když však Joan kvůli dědictví postupně hubla, začala její matka panikařit a mít o ni strach. Nejspíš ale měla také strach sama o sebe, neboť její dcera bylo to jediné, co jí v jejím životě ještě zbylo. „Začala péct jako smyslu zbavená a dělala mi chutě dortíky a sušenkami, které nechávala ležet v kuchyni. (...) Její chování jsem si dokázala vysvětlit jedině tím, že moje zeštíhlení byl její poslední dostupný projekt. (...) počítala s tím, že já jí vydržím navěky.“¹⁰⁶

Joanina obezita fungovala jako vzpoura a výčitka za nedostatečnou mateřskou lásku. Zbavením se nadbytečných kil se od těchto citových zátěží osvobozuje a prosazuje svou nezávislost vůči matce.¹⁰⁷

V díle *Z hlubin* je matka zobrazována metaforou matriarchální intuice a otec metaforou patriarchálního racionalismu. Otec je praktický a logický a matka je jakousi uznávanou osobou: je v souladu s přírodou – po smrti je představována jako pták. Je nevinná a tím pádem i oběť.¹⁰⁸

Naopak otci v životech hrdinek často absentují. Jsou buď ve válce, již zemřeli, anebo si našli jinou partnerku. Hrdinkám tak často chybí otcovská role.

3.8 Shrnutí

Díla přezkoumávají starověké mýty a modernizují je pomocí nového významu s ironickým či parodickým nádechem z pohledu 20. a 21. století, což je typické pro postmodernismus – viz například *Penelopiáda*. Většina postmoderních ženských hrdinek se objevuje jako retrospektivní vypravěčky, které jsou omezené první osobou. Konce románů jsou většinou otevřené a mají tedy vícero interpretací. Autorka experimentuje s různými perspektivami a záměrně se objevuje metoda vyprávění čtenáři 21. století – charakteristický rys postmoderního psaní. Romány zahrnují vyprávěcí rámec a jsou označovány jako polyfonické metafikce, do kterých je vložen satirický černý humor,

¹⁰⁴ ATWOODOVÁ, Margaret. *Pýthie*. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1246-1. s. 44.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 93.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 135.

¹⁰⁷ TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2. s. 81.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 44.

ironie, hravý důvtip a literární odkazy z jiných literárních děl, pohádek a lidových příběhů – charakteristické pro postmoderní reflexivní psaní. Příběhy jsou fragmentované, neposkytují lineární časovou osu tradičních románů realismu. Čtenář obvykle následuje proud vědomí – vnitřní monolog hlavní vypravěčky (hrdinky), která postupem času popisuje jednotlivé části svého života (mládí, dospělost, stáří...) a postupně odhaluje svá osobní traumata z raného dětství či dospívání skrze retrospektivu (flashbacky). Tímto způsobem současná (již dospělá) hrdinka vše znovu prožívá a vzpomíná na významné události z předchozích let svého života, které ji hluboko traumatizovaly. Margaret Atwoodová díky tomu zkoumá poraněnou psychiku hrdinek, které mají morální povinnost uzdravit se ze svého psychického (někdy i následně fyzického – obezita, anorexie) traumatu a vyřešit svou minulost a bezpečně pak směřovat k pozitivní budoucnosti.¹⁰⁹

¹⁰⁹ OBIDIČ, Andrejka. Margaret Atwood's Postcolonial and Postmodern Feminist Novels with Psychological and Mythic Influences: The Archetypal Analysis of the Novel *Surfacing*. *Acta Neophilologica* [online]. 2017, 50(1-2), 5-24 [cit. 2024-03-16]. Dostupné z: doi:10.4312/an.50.1-2.5-24. s. 10.

4 Projekt

Kulturní projekt, který je součástí bakalářské práce, proběhl v podobě přednášky v Knihovně města Hradce Králové (KMHK). Tématem bylo současně nejznámější dílo *Příběh služebnice* Margaret Atwoodové, která letos slaví 85. narozeniny. *Příběh služebnice* je zajímavý nejenom tématem dystopie a totality (totalitní republiky), ale i množstvím interpretací, které na toto dílo vznikly. A to včetně návazné knihy *Svědectví*, která vypráví o posledních letech a rozpadu republiky zvané Gileád.

Přednáška *Margaret Atwood - Příběh služebnice* představila kulturní projekt, který se soustředil na knihu *Příběh služebnice* a další vývoj příběhu skrze různé interpretace, které vznikaly postupem času – film, seriál a druhá kniha *Svědectví*. Mimo jiné byli účastníci seznámeni s autorkou tohoto díla – s jejím životopisem a dalšími díly. Toto konkrétní dílo Margaret Atwoodové jsem si vybrala pro jeho největší popularitu skrze v současné době probíhající seriál se stejným názvem *Příběh služebnice*, na kterém sama autorka spolupracuje.

4.1 Místo a účastníci

Přednáška se uskutečnila v Knihovně města Hradce Králové ve čtvrtek 28. března 2024 v 17 hodin. Přednáška se konala v sálku na dospělém oddělení (jako Akce pro dospělé), v Centru celoživotního vzdělávání (CCV) na Wonkově ulici 1262/1a. Původně se měla přednáška konat v sále pro přednášky, ale po konzultaci se zaměstnanci knihovny byla přesunuta do menší a příjemnější místnosti v prvním patře. V místnosti bylo přichystáno 21 židlí, kapacita návštěvníků tedy představovala 21 míst.

Přednášky jsem se zúčastnila já (jako moderátor / mluvčí), 8 hostů (vše ženy) a jedna zaměstnankyně knihovny, se kterou jsem spolupracovala na výběru místnosti, propagaci, vhodné úpravě prostor a zajištění fotografií.

Přednáška byla cílena na veškeré zájemce o autorku a dílo *Příběh služebnice*. Proto byl obsah vytvořen tak, aby i osoba, která tvorbu autorky nezná, pochopila, o čem je *Příběh služebnice* a o čem ostatní interpretace hovoří.

4.2 Obsah

Přednášku, kromě mého mluveného slova, doplňovaly stručné podklady se základními informacemi, které si mohli účastníci vzít s sebou domů. Poklady obsahovaly stručný výčet mého výkladu – autorka (život, dílo, ocenění); obsah díla; postavy a jejich role; informace k druhé knize; 3 hlavní postavy v druhé knize a jejich role; dále prostor pro poznámky a nakonec kontakt na mou osobu jako na přednášející. Po ukončení mého výkladu jsem nechala prostor pro dotazy. Následovalo čtení úryvků z obou knih, které jsem vždy okomentovala. Na závěr jsem všem poděkovala za účast. Přednáška trvala necelou hodinu, jak bylo naplánováno.

4.3 Realizace projektu

Realizace projektu byla řešena od začátku psaní bakalářské práce tak, aby mohlo být uspořádání přednášky dobře odůvodněno. Primárním důvodem bylo blížící se výročí samotné autorky, a to její 85. narozeniny.

Jako první jsem zprostředkovala kontakt s knihovnou, ve které se přednáška konala, abych si zajistila prostory, které se v knihovně shánějí nesnadno, neboť knihovna si plánuje akce i půl roku dopředu. Následně jsem procházela materiály (primární zdroje – viz níže), o které jsem se v přenášce opírala – knihy, film, seriál. Z toho jsem si sestavila poklady s výkladem, které jsem tvořila pomocí odborné literatury (sekundární zdroje – viz níže). Tyto poklady jsem následně zestručnila a vytvořila z nich podklady pro účastníky.

Během toho jsem si zároveň vytvářela propagaci, SWOT analýzu a propočítávala náklady – viz níže.

4.4 Financování

Veškeré náklady, kromě občerstvení a tisku podkladů, byly zdarma. Z důvodu blížících se Velikonoc byla v prostorách uzavřena kavárna, tzv. Literární kavárna, a proto nebylo možné zajistit si občerstvení na místě. Občerstvení jsem si tedy zařizovala sama, níže uvádím podrobný výpočet nákladů na občerstvení:

- kelímky – 2 balení, 10 ks kelímků po 20 Kč = 40 Kč
- tácky – 2 balení, 10 ks kelímků po 20 Kč = 40 Kč
- jedna neperlivá voda – 7, 30 Kč
- jedna ochucená voda – 12, 50 Kč
- domácí upečený perník s čokoládovou polevou (těsto – cca 61 Kč, domácí čokoládová poleva cca 112 Kč, použití trouby – cca 10 Kč) – přibližně 173 Kč.

Tisk veškerých podkladů představoval dohromady 142 Kč:

- tištěné podklady pro hosty – 25 ks černobílého papíru (oboustranný tisk) po 4 Kč = 100 Kč
- tištěné podklady pro můj výklad – 5 ks černobílého papíru (jednostranný tisk) po 2 Kč = 10 Kč
- doplňujících podklady – ukázky fotografií z filmu a seriálu – 16 ks barevného papíru (jednostranný tisk) po 2 Kč = 32.¹¹⁰

Dle kalkulace potřebné náklady na uskutečnění přednášky dosáhly po zaokrouhlení částky 415 Kč. Tato částka zahrnuje následující položky:

- pronájem místnosti (21 míst): 0 Kč
- propagace: 0 Kč
- vstupné: 0 Kč
- tisk podkladů: 142 Kč
- občerstvení: 272, 80 Kč
- celkem: 414,80 Kč.

Způsob úhrady veškerých nákladů proběhl z vlastních zdrojů.

¹¹⁰ Ceny počítány dle ceníku SVKHK.

4.5 Propagace

Propagace byla využita online a tištěnou formou. Online forma spočívala ve vytvoření stránky k přednášce na webových stránkách knihovny¹¹¹ a tvorbě facebookové události.

Tištěná forma propagace zahrnovala leták, jehož obsah jsem sama vytvořila a následně ho zaslala na oddělení public relations do knihovny, kde mi jej graficky upravili do finální podoby, umístili na web, vytiskli a umístili na nástěnku. Dále byla zmínka o přednášce uvedena v hradeckém tisku Radnice (20. březen 2024, číslo 12/2024) na straně 3, a to společně s dalšími blížícími se akcemi knihovny pod titulkem *Knihovna pozve i do Bretaně*. Konání přednášky bylo taktéž uvedeno v tištěné brožuře knihovny s názvem Program akcí, březen 2024. Přednáška byla uvedena pod sekcí Akce pro dospělé. Tato brožura byla k dispozici jak v knihovně, ve které se přednáška konala, tak i ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové (SVKHK), se kterou městská knihovna spolupracuje.

Veškerá propagace byla tedy zařízena ze strany knihovny. V den konání přednášky byl navíc leták umístěn na dveřích místnosti, kde se akce konala, a před dveře dospělého oddělení, jako orientační bod pro účastníky.

4.6 SWOT analýza

Při tvorbě projektu se obvykle vyplatí sepsat si vlastní silné a slabé stránky a příležitosti a hrozby, které by mohly nastat a kterým je třeba pokud možno předcházet. K tomu slouží SWOT analýza. Jedná se o analýzu pojmenovanou po počátečních písmenech čtyř anglických slov – strengths, weaknesses, opportunities a threats, která v jednoduchém tabulkovém zobrazení ukazuje, čemu se vyvarovat a na čem zapracovat tak, aby přednáška probíhala bez obtíží. SWOT analýza mé přednášky je zobrazena na následující tabulce.

¹¹¹ <https://www.knihovnahk.cz/pro-verejnost/kalendar-akci>

Tabulka 1: SWOT analýza

Vnitřní prostředí	STRENGTHS (silné stránky)	WEAKNESSES (slabé stránky)
	<ul style="list-style-type: none"> • zajímavé téma • téma znám velmi dobře • výklad přednášky se umím naučit nazpaměť • občerstvení 	<ul style="list-style-type: none"> • nervozita při projevu • zapomnětlivost • přednáška nebude zajímavá • malá zkušenost s pořádáním této akce
Vnější prostředí	OPPORTUNITIES (příležitosti)	THREATS (hrozby)
	<ul style="list-style-type: none"> • příjemné prostředí • dobrá komunikace s osobou zajišťující prostory a další • profesionální zajištění propagace • v dostupné oblasti, možnost parkování 	<ul style="list-style-type: none"> • nízká účast • zapomenu donést tištěné materiály • přijde narušitel (odpůrce autorky) • téma nezaujme, nikdo nebude mít dotazy

4.7 Zdroje

Celá přednáška byla sestavena z následujících zdrojů:

a) primární zdroje:

- Margaret Atwoodová – *Příběh služebnice*¹¹²
- Margaret Atwoodová – *Svědectví*¹¹³
- film *Příběh služebnice*¹¹⁴
- seriál *Příběh služebnice*¹¹⁵

¹¹² ATWOODOVÁ, Margaret. *Příběh služebnice*. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2298-5.

¹¹³ ATWOODOVÁ, Margaret. *Svědectví*. Praha: Argo, 2020. ISBN 978-80-257-3156-7.

¹¹⁴ The Handmaid's Tale [Příběh služebnice] [film] Režie Volker Schlöndorff. USA / Západní Německo, 1990. Zpracováno podle románu The Handmaid's Tale od Margaret Atwoodové.

¹¹⁵ The Handmaid's Tale [Příběh služebnice] [seriál] Režie Mike Barker, Kari Skogland, Reed Morano et al. USA, 2017.

b) sekundární zdroje:

- Vladimír Naxera, Ondřej Stulík a Jaroslav Bílek – *Literární a filmové dystopie pohledem politické vědy*¹¹⁶
- Kateřina Herodesová – *Motiv feminismu v Příběhu služebnice od Margaret Atwood(ové) / Něžnost hada*¹¹⁷
- Veronika Ettlová – *Feministické čtení vybraných literárních děl science fiction.*¹¹⁸

Údaje o autorce byly čerpány z druhé kapitoly této práce.

¹¹⁶ NAXERA, Vladimír; STULÍK, Ondřej a BÍLEK, Jaroslav. *Literární a filmové dystopie pohledem politické vědy*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. ISBN 978-80-557-1060-0. s. 77-85.

¹¹⁷ HERODESOVÁ, Kateřina. *Motiv feminismu v Příběhu služebnice od Margaret Atwood(ové) / Něžnost hada*. Praha: Vysoká škola kreativní komunikace, 2020. 61 s. Bakalářská práce. s. 9-18.

¹¹⁸ ETTLOVÁ, Veronika. *Feministické čtení vybraných literárních děl science fiction*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2019. 70 s. Diplomová práce. s. 45-51.

Závěr

Každá doba má své prvky a směry. Jedním z nich je i postmodernismus, který se objevuje nejen v literatuře, ale i v umění.

V historii je mnoho autorů, jejichž literaturu lze zařadit k postmodernismu, přičemž se jedná převážně o muže. I proto je Margaret Atwoodová, jako zástupkyně ženského pohlaví na poli literatury a literární vědy, tak významnou osobností. Je nejen spisovatelkou beletristických děl – od poezie, přes povídky, romány až po pohádky –, ale i literární teoretičkou píšící odborné eseje a přednášející tematiku literární historie a literatury. Přínos děl Margaret Atwoodové přesahuje pouhou fikci, ve svých románech řeší běžné společenské problémy, v jejímž středu jsou ženy.

Mezi nejznámější, a kritiky nejvíce analyzované, patří právě její romány psané převážně z pohledu jedné ženy, která je svým pohlavím (genderem) omezována nejen společností v oblasti kariéry, vzdělání či svého těla, ale i svým partnerem, před kterým musí skrývat svou identitu, která je často potlačována na úkor jejího vlastního těla. Hrdinka je často partnerem tlačena do závazku, který jí ale připomíná stará traumata vzniklá často v jejím dětství, a hrdinka je tak nucena prožívat vše znova. Ze závazku často utíká a ponořuje se do hlubin svého já, aby traumata zpracovala a uzdravila svou duši i tělo.

To vše autorka brilantně propojuje s postmoderními prvky vyprávění. Romány nejsou ustáleny v jedné časové rovině, často nahlížíme do minulosti hrdinky pomocí retrospektivy a sledujeme jakýsi proud vědomí skrze vnitřní monology.

Tato bakalářská práce se snažila propojit všechny výše zmíněné prvky. Popsat postmodernismus, jeho vývoj a propojení v literatuře, seznámit čtenáře s autorkou a interpretovat její romány dle témat, která se v románech zobrazují. Závěrem pak byla přednáška, která se zaměřovala na v současnosti nejznámější, a i několikrát interpretované, dílo *Příběh služebnice*, které dodnes fascinuje a vyvolává mnoho zajímavých otázek a diskuzí.

Seznam použité literatury

- ATWOODOVÁ, Margaret. *Loupení jehňátek*. Praha: Šulc, 1995. ISBN 80-85636-23-9.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Muzeum zkamenělin*. Praha: Odeon, 2002. ISBN 80-207-1120-1.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Příběh služebnice*. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2298-5.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Pýthie*. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1246-1.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Svědectví*. Praha: Argo, 2020. ISBN 978-80-257-3156-7.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Ublížení na těle*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0492-2.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Vynáranie*. Bratislava: Smena, 1990. ISBN 80-221-0088-9.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Z hlubin*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5.
- ATWOODOVÁ, Margaret. *Žena k nakousnutí*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-065-5.
- AZABACHE, Petra. *Concept of Prison In Margaret Atwood*. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 2021. 62 s. Diplomová práce.
- BEAUVOIR, Simone de. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis, 1966.
- BROŽOVÁ, Karolína. *Historická beletrie a postmoderna. Obraz starších českých dějin v dílech Miloše Urbana*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. 66 s. Bakalářská práce.

DOLEŽEL, Lubomír. *Fikce a historie v období postmoderny*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1581-5.

ETTLOVÁ, Veronika. *Feministické čtení vybraných literárních děl science fiction*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2019. 70 s. Diplomová práce.

GRENZ, Stanley J. *Úvod do postmodernismu*. Praha: Návrat domů, 1997. ISBN 80-85495-74-0.

HAUSER, Michael. *Cesty z postmodernismu: filosofická reflexe doby přechodu*. Praha: Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-382-7.

HERODESOVÁ, Kateřina. *Motiv feminismu v Příběhu služebnice od Margaret Atwood(ové) / Něžnost hada*. Praha: Vysoká škola kreativní komunikace, 2020. 61 s. Bakalářská práce.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H&H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.

LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem: Postmoderní situace*. Základní filosofické texty. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-7007-047-1.

MACPHERSON, Heidi Slettedahl. *The Cambridge Introduction to Margaret Atwood*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-69463-6.

NAXERA, Vladimír; STULÍK, Ondřej a BÍLEK, Jaroslav. *Literární a filmové dystopie pohledem politické vědy*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. ISBN 978-80-557-1060-0.

NOVOTNÝ, Vladimír, ed. *Postmodernismus v umění a literatuře: [sborník příspěvků z vědeckého symposia s mezinárodní účastí]*. Plzeň: Pro libris, 2003. ISBN 80-86446-10-7.

NÜNNING, Ansgar, TRÁVNÍČEK, Jiří a HOLÝ, Jiří (ed.). *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

TOLAN, Fiona. *Margaret Atwood: Feminism and Fiction*. Netherlands: Editions Rodopi B.V., 2007. ISBN 978-90-420-2223-2.

TOLAN, Fiona. *The Fiction of Margaret Atwood*. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2023. ISBN 978-1-3503-3673-5.

WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-104-0.

Online zdroje

Biography. *Margaret Atwood* [online]. 2019 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://margaretatwood.ca/biography/>

BRESGE, Adina. The Canadian Press. Canadian author Graeme Gibson, partner of Margaret Atwood, dies at age 85. *CP24* [online]. 2019 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <https://www.cp24.com/entertainment-news/canadian-author-graeme-gibson-partner-of-margaret-atwood-dies-at-age-85-1.4598787>

CRACE, John. Light in the wilderness.. *The Guardian* [online]. 2003 [cit. 2024-01-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2003/apr/26/fiction.margaretatwood>

Full Bibliography. *Margaret Atwood* [online]. 2023 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://margaretatwood.ca/full-bibliography-2/>

JANIŠ, Viktor. Hospodářské noviny. *Přežít svou Kanadu. Do Prahy přijíždí Margaret Atwoodová, zájem o ni zvedl Trumpův nástup* [online]. 2017 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-65916200-margaret-atwood-cena-franze-kafky-praha>

LongPen. *Wikipedia* [online]. 2006 [cit. 2023-12-22]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/LongPen>

MasterClass Online Classes. *MasterClass* [online]. 2024 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://www.masterclass.com/>

OBIDIČ, Andrejka. Margaret Atwood's Postcolonial and Postmodern Feminist Novels with Psychological and Mythic Influences: The Archetypal Analysis of the Novel *Surfacing*. *Acta Neophilologica* [online]. 2017, 50(1-2), 5-24 [cit. 2024-03-16]. Dostupné z: doi:10.4312/an.50.1-2.5-24.

The Handmaid's Tale [Příběh služebnice] [film] Režie Volker Schlöndorff. USA / Západní Německo, 1990. Zpracováno podle románu *The Handmaid's Tale* od Margaret Atwoodové.

The Handmaid's Tale [Příběh služebnice] [seriál] Režie Mike Barker, Kari Skogland, Reed Morano et al. USA, 2017.

Seznam příloh

Příloha A – Prostory přednášky

Příloha B – Konání přednášky

Příloha C – Podklady pro účastníky

Příloha D – Plakát

Příloha E – Vizuální poklady pro hosty – ukázky z filmu a seriálu určené k porovnání

Přílohy

Příloha A – Prostory přednášky

Příloha B – Konání přednášky

Příloha C – Podklady pro účastníky

MARGARET ATWOODOVÁ - PŘÍBĚH SLUŽEBNICE, SVĚDECTVÍ

Život

Margaret Eleanor Atwoodová je jednou z nejvýznamnějších kanadských prozaiček a básnířek. Narodila se 18. listopadu roku 1939 v Ottawě. Má dva sourozence - staršího bratra Harolda Leslie a mladší sestru Ruth. Rodiče pocházeli z Nového Skotska. Matka se jmenovala Margaret Dorothy Killiamová a pracovala jako dietoložka a výživová poradkyně. Otec Carl Edmund Atwood pracoval jako lesní entomolog.

Po střední škole začala na Torontské univerzitě uveřejňovat své básně. Pokračovala na postgraduální studium na univerzitě Radcliffe v USA, kde studovala literární historii. Na univerzitě Britské Kolumbie ve Vancouveru přednášela anglickou literaturu.

Roku 1967 se provdala za Jamese Polka. Roku 1973 se rozvedli a od 1973 žila se spisovatelem Graemem Gibsonem - pracovali v House of Anansi Press. Roku 1976 se jim narodila dcera Eleanor Jess Gibson. Od roku 1987 je členkou Kanadské královské společnosti (Royal Society of Canada). Stala se prezidentkou Union of Canada (svaz spisovatelů Kanady), prezidentkou mezinárodní skupiny PEN v rámci kanadského centra (nyní viceprezidentkou) a prezidentkou Rare Bird Society v rámci tzv. BirdLife International. Roku 2006 vynalezla tzv. LongPen. V roce 2017 navštívila ČR, v Praze převzala Cenu Franze Kafky. Nyní vyučuje v rámci MasterClass kurzy psaní ve formě video lekci.

Dílo

- a) **básnické sbírky:** *Dvakrát Persefona* (Double Persephone, 1961), *Hra v kruhu* (Circle game, 1966), *Návody pro podzemí* (Procedures for the Underground, 1970)
- b) **povídky:** *Tančující děvčata* (Dancing girls), *Hra na vraha* (Murder in the Dark), *Modrovousovo vejce* (Bluebeard's Egg, 1983), *Dobré kosti* (Good bones, 1992) či *Stan* (The Tent, 2006)
- c) **literárněhistorická studie:** *Přežití* (Survival, 1972)
- d) **pohádky:** *Up in the tree* (1978), *For the Birds* (1990), *Princess Prunella and the Purple Peanut* (1995)
- e) **televizní scénáře:** *The Servant Girl* (1974), *Snowbird* (1981), **adaptace díla *Příběh služebnice* (seriál)**
- f) **romány:** *Jedlá žena* (Edible Woman, 1970), *Z hlubin* (Surfacing, 1972), *Pýthie* (Lady Oracle, 1976), *Muzeum zkamenělin* (Life Before Man, 1979), *Ublížení na těle* (Bodily Harm, 1981), *Příběh služebnice* (The Handmaid's tale, 1985), *Kočí oko* (Cat's eye, 1988), *Loupení jehňátek* (The Robber Bride, 1993), *Alias Grace* (Alias Grace, 1996) či *Slepý vrah* (The Blind assassin, 2000), *Svědectví* (The Testaments, 2019)

- odkaz na celou bibliografii: <https://margaretatwood.ca/full-bibliography-2/>

Ocenění

- medaile E. J. Pratta za dílo *Double Persephone*
- ocenění Commonwealth Writers za nejlepší knihu, a to za díla *Příběh služebnice*, *Loupení jehňátek*
- od francouzské vlády vyznamenání Rytíř Řádu umění a literatury
- Norský řád literárních zásluh
- Bookerova cena za knihy *Slepý vrah* a *Svědectví*
- PEN Pinter Prize za výjimečné literární zásluhy
- Řád Ontaria, Molsonova cenu, Gillerova cenu za dílo *Alias Grace*, cena Dashiella Hammetta za dílo *Slepý vrah*

PŘÍBĚH SLUŽEBNICE

Jedná se o dystopickou¹ fikci, která se odehrává na území USA. Sleduje stát zvaný Gileád, který je ochromen neplodností. Gileád se proměnil v totalitní společnost pod nadvládou Synů Jakoba - je založená na pokřivené interpretaci křesťanství. Vše vypráví hlavní hrdinka Fredova, která se stává služebnicí a musí přežít v totalitní společnosti, která dezradovala ženy do pozice pouhých otrokyní. Jejím „štěstí v neštěstí“ je její plodnost, kvůli které slouží jako nástroj k zajištění potomstva v neplodných společenskvy vysoce postavených rodinách vládnoucí tříd. Dostane se k veliteli jménem Fred, u kterého se jí podaří získat jeho náklonost, a navázat jisté citové pouto s jeho bodyguardem Nickem. Postupem času zjišťuje, že existuje skupina odporu (Mayday) a že Gileád není tak stabilní, jak by se mohlo zdát. Později, když se zjistí, že udržuje sexuální poměr jak s velitelem, tak i s bodyguardem, je z domu odvezena. Její další osud je nejasný.

¹ Antiutopie (též dystopie či kakotopie) je opak utopie, myšlenka fiktivní společnosti, která se vyvinula špatným směrem, má zásadní nedostatky (totalitní forma vlády, omezování osobní svobody) vzniklé přeháněním jednoho nebo více ideologických principů.

KNIHOVNA MĚSTA HK
VÁS ZVE NA BESEDU

MARGARET ATWOODOVÁ

Příběh služebnice

Přednáší Michaela Poláčková

*Přijďte se seznámit
s významnou kanadskou
spisovatelkou k oslavě jejích
85. narozenin a jejím
nejúspěšnějším dílem
„Příběh služebnice“
a s jeho dalšími
interpretacemi.*

28. března 2024 / 17:00

sálek v oddělení pro dospělé
Centrum celoř. vzdělávání, Wonkova 1262/1a

Vstup a občerstvení ZDARMA

KMHK
Knihovna města Hradce Králové

Zdroj obrázků: www.voznyknih.cz

Příloha E – Vizuální poklady pro hosty – ukázky z filmu a seriálu určené k porovnání

ZDROJ: ČSFD - Galerie